

© Rudy Vansevenant

Bestuursleden en coördinatoren

Hugo Waeterschoot, voorzitter
 en coörd. Beleidswerkgroep
 03/455 22 12 - 0477/33 23 30
hugo.waeterschoot@scarlet.be
 Erlend Hansen, secretaris
 03/457 46 99- erlend.hansen@skynet.be
 Guido Callaerts, penningmeester, coörd.
 ledenadministratie en behaagactie
 Frans De Cortlaan 42, 2610 Wilrijk
 0468/12 33 36-callaertsguido@telenet.be
 Rudi Leemans,
 conservator Groen Neerland
 03/828 43 16-rudolf.leemans@telenet.be
 Tuur Wuyts, contactpunt Fort 7
contact.fort7@zuidrand.be
 03/449 99 11- 0474/55 25 75
arthurwuyts@telenet.be
 Bob Gabriels, webmaster
bob.gabriels@telenet.be
 Lucy de Nave, bestuurslid
 03/237 99 52-lucy.denave@antwerpen.be
 Nicole Boussemaere, bestuurslid
 013/30 85 47
nicole.boussemaere@gmail.com
 Maggy Troffaes, bestuurslid
 03/827 83 60-maggy.troffaes@skynet.be
 Floris Van Volsem, bestuurslid
 03/455 23 05 -mariannejmm@gmail.com
 Els Wynants, bestuurslid
 0497/42 74 29-wynantsels@gmail.com

Redactie rAntGroen

rAntGroenverantwoordelijke:
 Guido Van Boeckel
 03/455 01 27-redactie@zuidrand.be

Verslagen te zenden naar:
 Tuur Wuyts
 Mestdagplein 15/4, 2610 Wilrijk
 03/449 99 11-arthurwuyts@telenet.be

Zuidrand.waarnemingen.be:
 Gilbert Van Ael
 03/827 05 10-gilbert.van.ael@telenet.be
 Veerle De Saedeleer,
vee_saddler@yahoo.co.uk

Verdeling: Guido Callaerts
 contactgegevens: zie bestuursleden

Contact voor geleide wandelingen
 in Fort 7:
 Natuur: Tuur Wuyts
 03/449 99 11-arthurwuyts@telenet.be
 Monument: Philippe Vanhove
 03/825 02 43-philippevanhove@telenet.be

in Groen Neerland:
 Rudi Leemans - 03/828 43 16
Groen.Neerland@zuidrand.be

Als een vuurtoren op een rots in de branding

Herman Snoeck die velen onder jullie kenden is recentelijk en voor velen onder ons onverwachts overleden (zie verder in dit nummer). Als een vuurtoren op een rots in de branding is de manier waarop ik me hem persoonlijk herinner. Ingetogen, altijd daar wanneer je hem nodig had, altijd correct voor zijn doel gaande en steeds gebalanceerd en genuanceerd. Een uniek palet van gaven. Herman was dikwijls daar... ook dikwijls onzichtbaar. Denk maar aan de vele wetenschappelijke artikels die hij schreef voor rAntGroen en "de natuur in zicht" en "natuurgidsencursussen" die hij naadloos organiseerde. Dit was Herman op zijn best: aandacht voor kwaliteit in educatie zowel voor de beginner als voor de geïnteresseerde gevorderde. Dikwijls heeft hij ook mij gestimuleerd om te gidsen of lessen te geven voor de natuureducatieve werking van onze afdeling. Lucy (echtgenote van Herman) is de rots waarop deze vuurtoren gebouwd was. Lucy, voor jou is dit een bijzonder moeilijke periode en je kranigheid siert je... het is het mooiste geschenk dat je Herman terug kan geven... en natuurlijk kan je hiervoor ook op ons rekenen.

Als vereniging staan we de laatste tijd ook meer in de branding en hopen dit onverdroten, correct en politiek neutraal te kunnen blijven doen. Denk maar aan het nieuwe natuurdecreet (zie vorig nummer); maar ook opkomende voor lokale natuur die dikwijls door velen als een zwakke schakel in onze ruimteordening wordt aanschouwd. Aandacht voor een belang dat niet kan praten, niet kan retourneren, onderschat wordt... is immers dikwijls geen vanzelfsprekendheid. Maar gelukkig ziet het merendeel van de bevolking dit echt toch wel anders. Natuur heeft waarde, voor biodiversiteit, voor gezondheid, voor welzijn. Zaken die in een welvaartsmaatschappij als de onze niet mogen verwaarloosd worden om te vermijden dat we de klok 40 jaar terug zetten. Het is bovendien een fabeltje dat natuur en economie onverzoenbaar zijn... juist het omgekeerde. Volgens de Verenigde Naties scoren landen met een hoog welvaartsniveau en sterke economie ook het best op natuurbeschermingsvlak. Zwitserland, Denemarken en Zweden zijn hier goede voorbeelden van. Anderzijds blijkt er spijtig genoeg wel een relatie te bestaan tussen de corruptheidsindex en een gebrek aan respect voor altruïstische welvaartsaspecten zoals natuur. Dit wordt door sociologen verklaard door het privilegiëren van dikwijls kortzichtig eigenbelang in plaats van het gezamenlijke belang waar o.a. natuur toe behoort, voorop te stellen. Daarom willen wij als Natuurpunt ook een rots en vuurtoren in de branding zijn. Onverdroten, correct en met grote aandacht voor samenwerking en lokale betrokkenheid voor het altruïstische doel gaan: het beschermen van landschap, natuur en biodiversiteit voor onze volgende generaties zonder daarom de lokale economie te moeten verstoren. We blijven daarom opkomen voor zonevreemd bos (Ferrarisbos te Wilrijk, een case die het Vlaams parlement zelfs beroerde) maar waar onze tegenspeler, het bedrijf dat eigenaar is van de gronden, het nu puur op procedures speelt en de vraag stelt of onze afdeling wel opkomt voor het algemeen belang. Dit doet me echt denken aan een oude fabel... spiegeltje, spiegeltje aan de wand....

Veel positiever is de ronduit fijne samenwerking met Edegem, Hove en het landschapspark Zuidrand. Met Edegem bekijken we hoe Natuurpunt een aantal terreintjes van belang voor de lokale amfibieënpopulatie kan beheren en mogelijk een aankoop te realiseren van een potentieel interessant vochtig terrein langs de Edegemse beek. Ook in Hove wordt fijn samengewerkt waarbij Natuurpunt de gemeente suggesties verstrekt voor de inrichting en het onderhoud van het nieuwe groengebied Frijthout (zie artikel en plannetje verder in dit nummer) en de mogelijke verwerving van het Uilenbos. Als vereniging willen we daarbij naast de natuurwaarden zeker ook "oog en oor hebben" voor de lokale betrokkenheid evenals de bestaande landbouwactiviteiten.

Als we allemaal positief en constructief vooruit durven denken ben ik er zeker van dat we ook voor deze drukbevolkte zuidrand van Antwerpen een goed evenwicht kunnen vinden tussen natuurontwikkeling, waardevolle natuur en landschap, toegankelijke open ruimte en ruimte voor economie en recreatie.

Hugo Waeterschoot, voorzitter

Omslagfoto: Sint-Jansvlinders © GvB

Foto's p.2: boven: Zwarte ruiter © Rudy Vansevenant - onder: De Tongplaat (Biesbosch) © Guy Borremans

Alle betalingen voor onze afdeling dienen te gebeuren op volgende rekening:

BE02 9799 7675 4740 BIC: ARSPBE22 van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen.

Op uw betalingen steeds reden van betaling, uw naam en e-mail adres of telefoonnummer vermelden a.u.b.

Fiscaal aftrekbare giften (min. 40 euro) dienen rechtstreeks gestort te worden op rekening **BE56 2930 2120 7588 BIC: GEBABEBB** van Natuurpunt vzw, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen met vermelding "Afdelingsfonds 3722, Zuidrand Antwerpen".

Iedereen is welkom op alle wandelingen. Honden zijn niet toegestaan op onze activiteiten.
De gids/leiding treedt op als educatieve begeleider van Natuur- en Milieueducatie Natuurpunt.

- kostendelend vervoer (5 eurocent/km)
wordt op de afspraakplaats georganiseerd

- kindvriendelijke tocht

- inschrijven/aanmelden noodzakelijk

- in samenwerking met vogelwerkgroep Ardea

1 = slentertocht
2 = kleine makkelijke afstand
3 = stevige maar niet moeilijke wandeling
4 = stevige en moeilijke wandeling

1 = algemene tocht
2 = natuurthematocht
3 = specialisatie voor iedereen
4 = determinatietocht

Zondag 5 juli - 8.30 u.

Tocht langs Mortselse natuurgebieden

Met een aantal drukke verkeersaders op haar grondgebied wordt Mortsel door velen misschien niet meteen herkend als een interessante plek voor natuurminnend Vlaanderen. Toch zijn er in deze dichtbevolkte gemeente een aantal leuke rustige plekjes te aanschouwen. Wie deze wil leren kennen, neemt deze voormiddag best deel aan een tochtje om de Mortselse natuur te ontdekken.

Afspraak: Vertrek met eigen wagens om 8.30 u. op de Bist te Wilrijk. Wie wil, kan in Mortsel aansluiten mits op voorhand de gids te verwittigen om zo ook de exacte locatie te kunnen ver-

nemen. Het einde is voorzien omstreeks 12.00 u. ter plaatse. De te wandelen afstand bedraagt ongeveer 5 km.

Mee te brengen: verrekijker, veldgidsen, fototoestel, aangepaste kledij.

Gids en leiding: Wim Roelant - 0477/34 07 21

Zondag 12 juli - 14.30 u.

Fortwandeling – Pinteling en 2e hands boekenverkoop

Niet op reis ? Kom dan vandaag naar Fort 7 voor een ontspannende wandeling en achteraf een "drink". In deze periode zijn de meeste planten in bloei en zoemen, fladderen en springen insecten in het rond. Het is dus volop genieten van wat de natuur te bieden heeft als de zon van de partij is.

Rond 16.30 u. kunt ge terecht op ons terras naast de IJsvogel voor een pittige Gageleer, een (h)eerlijk glas fruitsap en een leuke babbel.

In ons lokaal kunt ge ook eens rondneuzen om eventueel een boek op de kop te tikken dat interessant lijkt !

Het einde van deze activiteiten hangt volledig af van de stemming, het weer en de voorraad Gageleer ! .

Afspraak: Om 14.30 u voor de Fortwandeling en rond 16.30 u. voor de Pinteling.

Opgelet: honden niet toegelaten op het domein !

Leiding: Lucy de Nave - 03/237 99 52

Tuur Wuyts - 03/449 99 11- 0474/55 25 75

Zaterdag 18 juli - 8.00 u.

Fietstocht Rondje Pontje

Rondje Pontje is aan zijn 12-de editie toe en nog steeds zit er geen sleet op.

Fietsen, met een pontje over het water, af en toe halt houden en vogels kijken, een natuurgebiedje, een picknick op een terras. Gewoon ontspannend in al zijn eenvoud. Elk jaar hetzelfde recept, maar toch anders. Het blijft smaken. Vorig jaar fietsten we door het Land van Altena, een klein stukje aan de onderkant van het Rivierenland. Dit jaar zoeken we het een beetje hoger op en zitten we er middenin: een schilderachtig landschap met kronkelende rivieren, uiterwaarden, dijken, maar ook landgoederen en fruitgaarden.

Opgelet: gewijzigde datum

Welk stukje we precies aandoen, houden we nog in beraad tot na de voorbereiding.

De trouwe schare Natuurpunters kijken er al naar uit, maar ook nieuwelingen zijn welkom.

Als we jullie al goesting hebben doen krijgen, wacht dan niet te lang en schrijf je tijdig in, want we willen het aantal deelnemers op max. 20 houden. **Wie mee wil verwittigt** vanaf nu **André De Mul** (03/828 70 32 of e-mail: andre.de.mul@proximus.be) tot ten laatste 10 juli met de vermelding: fietsvervoer met eigen wagen: ja/nee, mogelijke plaats(en) in je auto voor medefietsers/fietsen en je telefoonnummer.

Verzekering: ieder lid is verzekerd inzake burgerlijke aansprakelijkheid bij deelname aan de Natuurpunctactiviteiten. Niet-leden gaan mee op eigen verantwoordelijkheid.

Inschrijving voor de autobustochten: de algemene prijs is 18 euro. Studenten betalen 15 euro. Alle gezinsleden tot en met 12 jaar gaan gratis mee indien vergezeld van ouders.

De eerst ingeschrevenen hebben voorrang indien de deelnemingsprijs betaald werd. Wie na storting niet mee kan, moet zo vlug mogelijk de leiding verwittigen zodat mensen die op de wachtlijst staan, kunnen meegaan.

Indien er onvoldoende inschrijvingen zijn, gaat de tocht door met eigen wagens.

Annulatie bij autobustochten: leden die door ernstige redenen niet kunnen deelnemen en uiterlijk 2 dagen vooraf de leiding verwittigen, hebben recht op een tegoedbon voor een volgende bustocht.

Annulatie bij weekends en reizen: om tijdig vervanging te vinden vragen we u om afzegging zo spoedig mogelijk te melden. Teneinde de kosten te recupereren vragen we steeds 10 % van de totale prijs bij afzegging. Bij afzegging binnen de maand voor de reis dient er minimum 25 % van de totale prijs te worden betaald of de reeds gemaakte kosten indien deze hoger liggen dan 25 %.

Voor de vaarkosten voorzie je ongeveer € 8, samen met de voorbereidingskosten (€ 1 p.p.) ter plaatse te betalen.

Afspraak: vertrek met eigen wagens om 8.00 u. aan De Bist te Wilrijk. Einduur ter plaatse rond 17.30 u.

De deelnemers ontvangen nog een bevestiging of worden verwittigd ingeval de afspraak wijzigt.

Meebrengen: picknick, drank, kijker, fototoestel, regenkledij en uiteraard je fiets die rijklaar is. Indien nodig, zorgen we voor extra fietsvervoer (+ € 1 extra per fiets).

Gids: Luc Van Schoor 0494 /33 63 09

Leiding: André De Mul 03/828 70 32 - 0478/57 48 92

25 & 26 juli geen activiteit

Onze gidsen genieten van een vrij weekend.

Dit weekend verwijzen we jullie graag door naar een organisatie van één van onze burens.

Zaterdag 1 augustus - 21.30 u. - Nacht van de vlinder.

Een korte sfeervolle nachtwandeling door natuurgebied Langbos en Babbelse Plassen met aansluitend kijken naar nachtvlinders.

Afspraak: om 21.30 u aan Langbosweg/Boskapelweg te Kontich-Kazerne. Einde omstreeks 23.30 u. Laarzen niet vergeten !

Begeleider: Robin Vermeylen

Contactpersoon: Dirk Costrop - 015/31 93 75 of 047/66 08 28

Zondag 9 augustus - 8.00 u. Steltloperstocht Zeeland

Deze klassieker onder de klassieken voorstellen is haast overbodig. Voor de nieuwe vogelliefhebbers(sters) die bij de schare habitués willen aansluiten willen we graag eerst wat verduidelijken. Steltlopers hebben, zoals de naam al zegt, lange poten. Ze hebben zich aangepast aan een bestaan in natte of modderige gebieden. De slikken in de Oosterschelde zijn dan ook een eldorado voor deze modderliefhebbers. Duizenden steltlopers die in noordelijke streken broeden, trekken in de nazomer naar de Waddenzee en de Zeeuwse Delta. Sommige overwinteren hier, andere trekken verder naar het zuiden nadat ze zich heb-

ben volgegeten op de slikken. Ze foerageren op insecten, wormen, weekdieren en kreeftachtigen; soms ook op plantaardig materiaal, kleine visjes, etc. Veel steltlopers hebben daarom een aangepaste snavel. Ze kunnen, zelfs met een dichte snavel, de uiteinden enigszins als een pincet opensperren. Bovendien is bij deze soorten de snavelpunt bezet met kleine tastlichaampjes. Deze dienen om bij het onderzoek van de bodem de prooi op te sporen.

Nu bij enkele soorten sommige individuen nog het kleurrijke zomerkleed vertonen is het moment aangebroken om deze bonte bende op te zoeken en te bewonderen.

Luc en Rudy zullen je zoals gewoonlijk meenemen naar de leukste plekjes en gebieden waar deze steltlopers voedsel zoeken en overtijen. Met een zonnetje erbij wordt deze uitstap beslist weer eentje om duimen en vingers af te likken. Bij dat laatste past voor de liefhebbers ook een frisse pint op een plaatselijk terrasje. Zorg dat je er bij bent ... we zeggen het geen twee keer!

Afspraak: Wilrijk, Bist om 8.00 u. We rijden met eigen wagens (kostendelend vervoer). Terug tegen 19.00 u.

Mee te brengen: picknick, drank, vogelgids, telescoop, verrekijker, fototoestel, zonnecrème (is soms nuttig, hopelijk nu ook). Bij droog weer volstaan stevige wandelschoenen.

Gids: Luc Van Schoor - 0494/33 63 09

Leiding: Rudy Vansevenant - 015/32 08 05 of 0475/49 03 68

Lepelaar met krop - © Guy Borremans

15 & 16 augustus geen activiteit

Onze gidsen genieten van een vrij weekend.

Zaterdag 22 augustus - 8.30 u. 2e Vogel-verrassingstocht- ARDEA

Vandaag draaien we de rollen eens om. Als gids en leiding volgen we geen lang vooropgezet programma of route maar richten we ons op bijzondere vogels die op rijafstand vanuit het Antwerpse te vinden zijn. Waar werden de laatste dag(en) niet alledaagse (trek)vogels of zelfs zeldzaamheden waargenomen? Het kan gaan om steltlopers of andere watervogels, roofvogels, zangvogels of een enkele onverwachte of zeldzame gast ... maar wel bij voorkeur pleisterende vogels die mogelijk een tijdje blijven zitten op de vindplaats. Tijdens de memorabele eerste editie, op 13 sept.2014, met een excursie naar het Nationaal Park De Biesbosch, genoten gelukkige deelnemers en fotografen van werkelijk schitterende waarnemingen met o.a Zeearend (3 ex.)

Visarend (5 ex.) Grote zilvereigers, Ooievaars en nog veel meer. Dit en nog veel meer kan je lezen in het uitgebreid verslag van Sonja Van Kerckhove met passende foto's op de ARDEA blog <http://ardea.hobokensepolder.be/#category14-Vogelverrassingstocht> 13.09.2014.

Misschien kan de echte vogelfreak, voortgaand op de website "waarnemingen.be" al een beetje gissen welke richting we vandaag uitgaan. Dat maakt de zaak alleen maar spannender voor de deelnemers.

Bij het vertrek verneem je waar de tocht naartoe gaat. Dat kan zijn naar Zeeland, naar de Oostkust, naar Linkeroever of, wie weet, naar andere gebieden. Wil je graag eens verrast worden

Visarend - foto: Guy Borremans

dan is dit je kans. Verras de ARDEA organisatoren met je komst !
Afspraak om 8.30 u. op de parking onder de viaduct aan 't Spant, Boomsesteenweg 335 in Wilrijk. We zijn hier terug rond 18.30 u. Kostendelend vervoer aan 7 eurocent/km .

Meebrengen: picknick, verrekijker, telescoop, fototoestel, vogelgids, regenbestendige kledij en stevig schoeisel.

Gids: Luc Van Schoor – 0494/33 63 09

Leiding: Wim Roelant – 0477/34 07 21

Zondag 23 augustus - 14.00 u. Zomerwandeling op Fort 7

De "grote vakantie" loopt stilaan op zijn eind, tijd om nog zoveel mogelijk er op uit te trekken en te genieten van alles wat de natuur ons te bieden heeft alvorens die zich klaarmaakt voor de herfst.

Op Fort 7 bewonderen we de pracht van de zomerbloei, paddestoelen, vlinders, libellen en vogels. Met een beetje geluk kunnen we de IJsvogel waarnemen.

Deze tocht wil je laten proeven van de veelzijdigheid van de natuur en je interesse ervoor wekken.

Na afloop van de wandeltocht kan je nog een glaasje drinken (op het terras als het weer dat toelaat).

Afspraak: 14.00 uur, aan de ingang van Fort 7 Legerstraat 40 (schuin tegenover nr. 75) te 2610 Wilrijk Antwerpen. Let op het spandoek van Natuurpunt aan de ingang. Einde van de wandeling voorzien rond 17.00 u.

Mee te brengen: stevig schoeisel of laarzen (we wandelen op aarde en in 't gras), eventueel regenkledij en verder je verrekijker, fototoestel en loepje.

Leiding en gidsen:

Lucy de Nave 03/237 99 52 - 0485/71 73 48

(GSM nummer is enkel op de dag zelf bereikbaar)

Nicole Boussemaere 0494/71 59 32

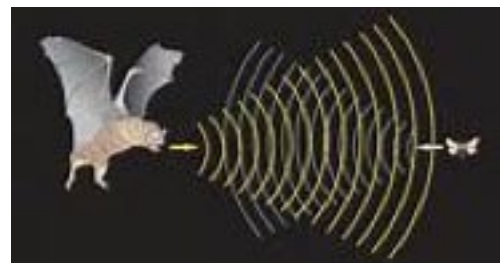
Arthur Wuyts 03/449 99 11- 0474/55 25 75

Week (nachten) van de Vleermuis Dinsdag 25 augustus: voordracht te Hove Vrijdagavond 28 augustus: excursie te Hove Zaterdag 29 augustus: excursie op Fort 7 (Wilrijk) Telkens om 20.00 u.

Ieder jaar laten we jullie in de week van de vleermuis genieten van het gedrag van vleermuizen en speuren we de Fortgracht op fort 7 af naar jagende vleermuizen.. Dit is niet anders dit jaar, zij het dat we meerdere activiteiten rond vleermuizen plannen. Inderdaad de gemeente Hove kiest ieder jaar een dier/plant uit als natuurthema van het jaar. Dit jaar is dit de vleermuis. Vandaar dat we een reeks activiteiten hebben deze week.

Op dinsdag 25 augustus kan je te Hove in zaal de Markgraaf (bibliotheek naast de kerk) van 20.00 u. tot 22.00 u. genieten van een heerlijke voordracht rond het gedrag, voorkomen, bedreigingen en beschermingsmaatregelen van vleermuizen in onze streken. Heerlijk is het juiste woord want de reeks bevat een aantal fantastische kortfilmmpjes van David Attenborough, de beroemde Engelse natuurfilmer, over het jachtgedrag van vleermuizen. Ronduit spectaculair. Vleermuizen komen in onze streek gelukkig nog wel wat voor. We laten je dan ook vanavond kennismaken met "onze vliegende burens" die de beste muggenvangers zijn die je je kan inbeelden. Wie kan daar iets op tegen hebben.

Kom dus vast en zeker luisteren naar dit fascinerende verhaal

dat geschikt is voor kinderen vanaf ongeveer 8 jaar.

Op vrijdagavond 28 augustus gaan we in Hove speuren waar vleermuizen voorkomen. Met de hulp van een vleermuis-detector wandelen we door het park achter het gemeentehuis op zoek naar hun geluid en hopen jagende vleermuizen te kunnen bekijken. Vertrek rond 20.00 u. aan het gemeentehuis van Hove. Tegen 21.00 u. is het ongeveer donker, het ideale moment voor waarnemingen. Einde van de excursie tegen 22.00 u.

Op zaterdagavond 29 augustus bieden we een gelijkwaardige excursie aan op Fort 7 te Wilrijk (bijeenkomst aan de ingang van het reservaat in de Legerstraat 40 te Wilrijk, naast het crematorium). Fort 7 is een reservaat met Europese erkenning voor zijn vleermuizen populatie. Ze zitten er dus zeker en laten zich bij goed weer zeker bewonderen in hun jachttechnieken en vlieggedrag.

Voor beide excursies geldt dat een zaklamp handig is al zullen we je vragen om deze niet te gebruiken op het moment dat we speuren naar vleermuizen. Kindvriendelijke excursie!

Deze dieren kunnen tegen een kleine regenbui of een beetje druilregen ... zolang er maar muggen zijn! Bij stevig regenweer

gaan deze excursies dus niet door. Je hebt ook begrepen dat "hoe meer vleren, hoe meer muggen". Even voorafgaandelijk insmeren met een muggenrecreme is dus zeker geen overbodige luxe.

We raden je zeker en vast een combinatie voordracht-excursie aan. Je zal versteld staan van wat je nog niet wist omtrent vleermuizen.

Gids en leiding: Hugo Waeterschoot
hugo.waeterschoot@scarlet.be

PS: badmutsen zijn echt niet nodig.

Zondag 6 september - 8.00 u.

Bezoek Nationaal Park De Biesbosch (NL)

Unieke natuurbeleving op en rond het water

De Biesbosch is met zijn 7000 ha het grootste zoetwatergetijdengebied van Europa.

Het is een uitzonderlijk rijk natuurgebied met een avontuurlijk doolhof van rivieren, eilandjes met wilgenbossen, grillige kreken met glashelder water, bloemenrijke graslanden en vogelrijke plassen. Vandaag kan je dit alles mee ontdekken op nauwelijks een uurtje rijden van Antwerpen.

Het nationaal park kreeg grote bekendheid en waardering door zijn unieke landschap, de populatie Bevers, de talrijke broedvogels met sinds kort ook ... de Zeearend.

Deze is dé ster van De Biesbosch! De 'vliegende deur', zoals deze roofvogel met een spanwijdte van 2,40 meter ook wel wordt genoemd, is tegenwoordig vaste bewoner van het natuurpark. Sinds de aanleg van natuurontwikkelingsgebieden (nog 4000 ha extra natuur erbij!) is het aantal Zeearenden in De Biesbosch nog toegenomen.

In 2012 resulteerde dat in het eerste succesvolle broedgeval. In 2014 kwam er een tweede paartje tot broeden en De Biesbosch is sindsdien het gebied van Nederland met de hoogste dichtheid Zeearenden!

Wandelen door De Biesbosch is een aparte belevenis, varen

is het nog meer. Met ARDEA komen beide aan bod. In de voormiddag wandelen we naar de nieuwe natuurgebieden Tongplaat en kleine Noordwaard. Na de middagpauze in het bezoekerscentrum stappen we in de fluisterboot voor een boeiende (geleide) vaar- en wandeltocht naar het centrale deel van het natuurpark. Daarbij speuren we vanop de uitzichttoren "Zuiderklip" naar o.a. Zee- en Visarend.

Tijdens de vogelverrassingstocht in de Biesbosch op 13 september vorig jaar, kwamen naast een hele resem vogels ook 3 Zeearenden en 5 Visarenden in de kijker. Dit en nog veel meer kan je lezen in het uitgebreid verslag van Sonja Van Kerckhove met passende foto's op de ARDEA blog <http://ardea.hobokensepolder.be/#category14>.

We kijken dus in de eerste plaats uit naar vogels maar natuurliefhebbers(sters) met een bredere interesse zullen ongetwijfeld ook hun gading vinden.

ARDEA kan de vaartocht aan de uitzonderlijk lage prijs van 20 euro per persoon aanbieden op basis van 30 deelnemers. Daarom een goede raad: schrijf zonder dralen in en verzeker je alvast van een plaats. Graag tot ziens op 6 september!

Inschrijven: wie mee wil stort best zo vlug mogelijk en **uiterlijk op 20 augustus**, € 20/persoon; jongeren tot 12 j. en studenten betalen € 15. Gelieve het passende bedrag over te schrijven op rekeningnummer BE81 5230 8065 0424 van ARDEA - NP Hobokense Polder, met vermelding van Biesbosch + aantal personen + gsm-nummer.

Afspraak: vertrek om 8.00 u. stipt aan de Bist te Wilrijk, terug omstreeks 19.30 u.

We rijden kostendelend aan 7 eurocent de km.

Mee te brengen: verrekijker, telescoop, vogelgids, fototoestel, regenvrije kledij en schoeisel, picknick en enkele euro's voor soep en/of drank.

Gids: Luc Van Schoor 0494/33 63 09

Leiding: Wim Roelant 0477/34 07 21

Zeearenden - foto: Guy Borremans

Zondag 13 september - 7.45 u.

Bustocht naar de Hoge Venen

De Hoge Venen herbergen vele mooie soms echt onbekende kantjes. Vandaag bezoeken we twee gebiedjes die totaal verschillend zijn van landschap, fauna en flora: het Bergervan te Elsenborn en de Venen van Malchamps nabij Spa.

Het Bergervan is een typisch hangveen gelegen langs de zuidgrens van de Hoge Venen ter hoogte van Elsenborn. Een

tiental jaren geleden was dit ven door verdroging ten dode opgeschreven maar dankzij enkele gepaste maatregelen kon het van de ondergang gered worden. We maken hier een mooie landschapswandeling en gaan in deze typische bosomgeving op zoek naar enkele relictplanten uit de laatste ijstijdperiode zoals de Bospaardestaart, Stippelvaren, ... Met een beetje geluk

Verwacht vandaag geen baggertocht... integendeel voor deze natuureducatieve tocht wandelen we steeds op (semi)verharde wegen of op knuppelpaden. Stevig stapshoesel is dus voldoende tenzij bij langdurig regenweer dan zijn laarzen nodig (namiddag). Een picknick (incl. drank) een verrekijker en eventueel veldgidsen neem je best ook mee.

De wandeling gepland voor vandaag is helemaal niet moeilijk integendeel zelfs en bedraagt ongeveer 8 km gespreid over een ganse dag zodat het een ideale gezinsuitstap vormt waar ook jongeren (die de afstand kunnen wandelen) gerust welkom zijn. De wandeling is een gezamenlijk initiatief van Natuurpunt Antwerpen Stad en Natuurpunt Zuidrand. We voorzien dan ook 2 opstapplaatsen. Voor Zuidrand om 7.45 u. aan de Bist te Wilrijk. We houden het democratisch en vragen een inschrijvingsprijs van € 16/persoon. Gezinnen betalen nooit meer dan € 50 voor deze gevulde dagactiviteit.

Voorafgaandelijke inschrijving is voor deze gezinsvriendelijke en mooie bustocht absoluut **vereist** via een telefoontje of mail aan Guido Callaerts - 03/458 02 02 of callaertsguido@telenet.be gevolgd door storting van het verschuldigde bedrag op ons rekeningnummer (BE02 9799 7675 4740) met vermelding van je naam, aantal deelnemers en opstapplaats.

Gids/leiding: Hugo Waeterschoot - hugo.waeterschoot@scarlet.be

kunnen we tevens een Kruisbek of de Zwarte specht aantreffen in het dichte naaldbos. We hopen dat het weer meevalt want we eten hier 's middags onze boterhammen op met een idyllisch zicht op het ven. Na de middag rijden we met de autocar richting Spa naar de meest westelijke gelegen venen te Malchamps. Deze typische "pingovenen" zijn zondermeer uniek te noemen en bevatten een prachtige diversiteit aan typische hoogveenplanten zoals Beredruif, Beenbreek, Veenbes, Lavendelheide, Zonnedaauw en andere. Aangezien dit een kwetsbaar gebied is werden er knuppelpaden aangelegd die ons gelukkig enkele keren langs of zelfs over een pingorand brengen. Ten gevolge de aanwezigheid van Hazelaar is een ontmoeting met de Notenkraker hier niet uitgesloten.

Zondag 20 september - 8.45 u.

Wandeling Lier-Anderstad

Op de laatste zomerdag van 2015 (officieel dan toch) gaan we op stap in Lierke Plezierke. We trekken dan namelijk nog eens naar Anderstad.

Wat we die dag te zien krijgen zal grotendeels afhangen van weerelementen zoals wind, regen of zon. We hopen uiteraard op het laatste zodat we enkele mooie waarnemingen kunnen doen.

Afspraak: wie mee wil, komt om 8.45 u. samen op de Bist. Ter plaatse aansluiten kan mits de leiding te verwittigen.

Einde omstreeks 12.00 u. ter plaatse.

Meebrengen: verrekijker; aangepaste kledij.

Gids: Tuur Wuyts - 03/449 99 11

Leiding: Wim Vandeweyer: 03/321 32 23 of 0485/60 54 97

Zondag 27 september - 10.45 u.

Landschapswandeling in De doode Bemde - Neerijse

In Vlaams Brabant zijn er nog mooie gebieden voor een spannende wandeling met veel natuurbeleving. Dit natuurgebied is zowat 250 ha. groot en gelegen in de vallei van de Dijle die al meanderend dit landschap heeft gevormd.

Omdat het hier vrij vochtig kan zijn werden honderden meters plankenpaden aangelegd. Er zijn ook vrij grote vijvers en aan één ervan staat een kijkhut. Hier kan men IJsvogel, Dodaars, Fuut en talloze eendensoorten aantreffen. Langsheen de Dijle ziet men hier en daar afgeknaagde jonge bomen, het werk van de Bever en ook glijbanen in de oeverbegroeiing.

Afspraak: om 10.45 u. op de Bist te Wilrijk. Vervoer met eigen wagens (kostendelend). Einde ter plaatse rond 16.30 u.

Parkeren in Neerijse kan ofwel in de Lindenhoflaan aan B&B Baron's House ofwel aan de kerk van Neerijse (wel beperkt).

We gaan de inhoud van onze knapzak opeten in café Raté (aan achterzijde van een pizzeria !) naast de kerk. Nadien starten we onze wandeling.

Meebrengen: best laarzen, eventueel stevige wandelschoenen. Verrekijker en eventueel loep.

Gidsen/leiding: Lucy de Nave - 03/237 99 52

0485/71 73 48 (enkel op deze dag bereikbaar)

Tuur Wuyts - 03/449 99 11 of 0474/55 25 75

3 & 4 oktober geen activiteit

Zondag 11 oktober - 14.00 u.

week van het bos: de Boshoeck per fiets en te voet

Het Uilenbos grenzend aan het domein van Moretus is veruit het bekendste bos in de zuidoosthoek van onze afdeling en Hove. Vandaag is het de laatste dag van de week van het bos en verkennen we met de fiets een aantal kleinere bossen in de Boshoeck evenals het Uilenbos. Het Lachenebos staat op het bezoekerslijstje en werd recent opgekocht door Natuurpunt en staat ook op het kooplijstje (zie intro). Deze korte fietsexcursie (15km.) wordt afgewisseld met een aantal korte wandelingen in het gebied zodat je een mooi overzicht krijgt van de rijkdom in deze "uithoek".

Afspraak: we komen bijeen aan de gebruikelijke afspraakplaats (oprit van het waterzuiveringsstation, halverwege op de baan van Hove naar Lint juist voor de Modelhoeve). We beperken de tocht tot een excursie in het Uilenbos mocht het echt hard regenen.

Gids en Leiding: Hugo Waeterschoot en Gerda De Geshelle
hugo.waeterschoot@scarlet.be

Zondag 18 oktober - 14.00 u.

Bezoek aan het arboretum van Tervuren.

Tervuren herbergt een relatief onbekende schat: het arboretum. Indertijd als pronkstuk ingericht door onder andere Leopold II met als doel 'uitheemse boomsoorten' uit te testen om te kijken of ze ook hier konden aangeplant worden. Speciaal aan dit arboretum is dat het niet echt een bomenverzameling is in een "dulle omgeving", integendeel. Het arboretum van Tervuren dateert al van de 19de eeuw en ligt in een van de mooiste valleien van Vlaams Brabant. Glooiend, lieflijk, landschappelijk een pareltje. Je maakt kennis met heel wat soorten naald- en loofbomen (> 400 !) die je waarschijnlijk niet echt kende... maar dat is eigenlijk niet zo belangrijk. Vandaag kan je genieten van deze ongelooflijke variatie aan bomen in een mooi landschap

begeleid door Fons, een ware didacticus en een goede kenner van boomsoorten.

Afspraak: we vertrekken rond 14.00 u. te Wilrijk zodat we in Tervuren zijn rond 15.00 u. We wandelen tot ongeveer 17.30 u. zodat we nog net een beetje van de eerste schemer kunnen genieten, voor we terug huiswaarts keren.

Gids en leiding: Hugo en Fons Waeterschoot
hugo.waeterschoot@scarlet.be

Zondag 25 oktober - 13.30 u.

Paddenstoelenwandeling: De Inslag Maria-ter-Heide

Het seizoen is aangebroken waarin we de paddenstoelen vooral in de bossen massaal kunnen vinden. Tijdens deze rustige herfstwandeling blijven we hier en daar staan bij deze mooie mysterieuze organismen.

Welk soort is het? Is de paddenstoel giftig of eetbaar?

Een beetje geschiedenis en verhaaltjes komen er ook aan te pas. We hebben hier al Armbandgordijnzwam, Kostgangerboleet, Witte koraalzwam, Elzenkrulzoom en Spikkelplooiparasol (foto) gedetermineerd. Tussendoor genieten we van de prachtige herfstseer.

Het domein De Inslag is 147 ha groot en ligt in het noordelijk deel van de gemeente Brasschaat. Er groeit veel Grove den en Lork. Zwarte specht, Buizerd, Sperwer, Havik en Bosuil werden reeds waargenomen.

Afspraak: we vertrekken om 13.30 u. aan de Bist te Wilrijk (kostendelend vervoer) en eindigen om 16.30 u. ter plaatse. Wie rechtstreeks naar daar wil gaan wordt om 14.00 u. verwacht in de Kerkedreef, voor de ingang van het domein 'De Mik'.

Mee te brengen: loep, fototoestel, paddenstoelengids, stevig schoeisel.

Leiding en gids: Lucy de Nave 03/237 99 52 – 0485/71 73 48
(GSM nummer is enkel op de dag zelf bereikbaar)

Determinatiecursussen paddenstoelen, nu met een sessie microscopie !

1/ Paddenstoelencursus voor beginners

Opnieuw een cursus voor beginners volgens de hernieuwde formule van onze afdeling: één theorieavond, één les met microscopen !, en een 8-tal wandelingen volledig gericht op het herkennen van paddenstoelen in het veld en in zijn diverse biotopen.

Deze cursus is bestemd voor alle mensen die deze boeiende veranderende wereld voor het eerst willen ontdekken of herontdekken, al dan niet met reeds een kleine basiskennis. Er zal aandacht gegeven worden aan de algemene soorten en aan de families, evenals aan de levenswijzen van elk van deze paddenstoelen, dé ongeëvenaarde opruimers in de natuur !

Theorie

De voorbereidende, praktijkgerichte theorieavond is bedoeld om u wegwijs te maken in de woordenschat van de paddenstoelenwereld. Alle begrippen worden klaar en duidelijk uitgelegd. De theorieles

wordt gegeven door Lieve Deceuninck.

Waar: lokaal de IJsvogel, Legerstraat 40 te Wilrijk,

Wanneer: donderdag 3 september van 19.30 u. tot 22.30 u.

Praktijk

Alle wandelingen worden begeleid door zeer bekwame gidsen. De wandelingen gaan door in verscheidene gebieden in de nabije omgeving van Antwerpen, telkens op zaterdagvoormiddag vanaf 5 september tot midden november van 9.00 u. tot 12.00 u.

Afspraakplaats is:

- hetzij (voor kosten delend rijden) onder de brug van de Boomse steenweg A12 en de kruising met de Gaston Fabrélaan (de Krijgsbaan of R11), kant van de Stad. (door de verplichte parkeerschijf op de Bist is op zaterdagen daar geen parkeermogelijkheid meer !)
- hetzij volgens afspraak, aan de ingang van het bezochte domein.

Gelieve in te schrijven, met opgave van naam, GSM nummer en e-mail adres, bij Erlend Hansen, 03/457 46 99 of 0472/78 20 58 of liefst via mail naar erlend.hansen@skynet.be.

Hierdoor zullen de deelnemers telkens voorafgaandelijk het programma met de verschillende locaties (en plan met GPS adres) ontvangen. De verslagen en foto's zullen dan ook langs deze weg doorgegeven worden.

Deze cursus is beperkt tot maximaal 15 personen.

Praktisch: in tegenstelling tot het verleden, wordt een éénmalige som van € 40 bij inschrijving gevraagd voor Natuurpunt-leden, voor niet leden € 45, de syllabus niet inbegrepen. Dit is op voorhand te betalen op de rekening van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen BE02 9799 7675 4740, Legerstraat, 40, 2610 Wilrijk, met vermelding "Paddenstoelencursus beginners" + uw naam, telefoonnummer en e-mail adres.

2/ Paddenstoelencursus "Kadervorming"

Deze veel intensievere cursus is bedoeld voor mensen met héél veel ervaring en een meer dan voldoende paddenstoelenkennis ter zake.

Alle informatie en inschrijvingen zijn te richten aan Catherine Vandercruyssen, 03/288 81 07 of via mail cvdx@telenet.be.

Natuurpunt Antwerpen stad, in samenwerking met Zuidrand, organiseert: cursus vogels kijken het ganse jaar door - Koen Leysen

September 2015 - juni 2016

17 theorielessen en 11 praktijklessen (uitstappen)

Theorieles: 19.30 u. - 22.00 u.

Locatie Scoutel, Stoomstraat 3, 2018 Antwerpen

Prijs: 250 euro voor leden - 277 euro voor niet-leden (lidgeld Natuurpunt inbegrepen).

Bij inschrijving krijgt u een gratis ANWB veldgids.

Hoe inschrijven ?

- stuur een email naar cursussen@natuurpuntantwerpenstad.be. Vermeld eventueel je lidkaartnummer van Natuurpunt.

- betaal op volgend rekeningnummer: IBAN: BE60 5230 8051 9270 / BIC: TRIOBEBB met vermelding van je naam en cursus.

Meer info:

<http://www.natuurpuntantwerpenstad.be>

Maarten Schurmans - 0478/80 07 55

maartenschurmans@natuurpuntantwerpenstad.be

ARDEA aankondigingen activiteiten juli - oktober 2015

2 x op vrijdagavond: 24 juli en 21 augustus 2015 / Halsbandparkiet-slaaptrek-tellingen

De halsbandparkiet is een schoon vogeltje maar hoort in principe niet thuis in ons ecosysteem. Het is één van de opmerkelijkste recente exoten want deze soort is aan een steile opmars bezig in West-Europa. Vooral in grote steden is de Halsbandparkiet meer en meer aanwezig. In Brussel groeide een populatie van minstens 7000 ex. op 30 jaar tijd, nadat in 1974 50 ex. werden losgelaten in het Melipark. Nu zou Vlaanderen minstens 10.000 en mogelijk zelfs als 30.000 Halsbandparkieten tellen. Omdat het hollen-broeders zijn is de impact op soorten als boomklevers en spechten niet te vermijden. Nadat SOVON in Nederland al enkele jaren geleden onderzoek opstartte, gaat Natuurpunt Studie dit jaar ook in Vlaanderen trachten een zicht te krijgen op de aantallen en spreiding van deze 'groene papegaai'. Het best kan dat door 's avonds uit te kijken naar plaatsen waar ze in groep slapen, zoals grote tuinen, parken en bosjes met oude bomen.

De as Brussel-Mechelen-Antwerpen wordt beschouwd als een potentieel groeigebied voor deze soort. ARDEA wil daarom haar steentje bijdragen aan het onderzoek en zal deelnemen aan de simultaantellingen. We trachten op de vermelde vrijdagavonden meerdere 'telposten' te bemannen in onze regio. Wie doet mee? Tips over slaapplekken in ons werkingsgebied zijn ook zeer welkom. Wie wil meehelpen bij dit eerste verkennend telwerk neemt vooraf best even contact op met ARDEA. Zo kunnen we vooraf inschatten of we één of meerdere 'telposten' kunnen bemannen.

Recente info leert dat in de omgeving van Fort VI, de UA-campus en het nabije park Steytelinck te Wilrijk regelmatig waarnemingen worden gedaan van Halsbandparkieten. We spreken dan ook af daar in de buurt (de Bist), en splitsen de groep mogelijk op zodat misschien ook de omgeving van het Nachtegaelpark kan worden onderzocht.

Praktisch:

- samenkomst op de Bist te Wilrijk om 19.30 uur (introductie) zodat we de telling kunnen starten om 20.00 uur
- we vertrekken vanhier uit in één of meerdere teams, te voet of met de fiets (of een team met de wagen)
- einde rond 22.30 uur
- meebrengen: verrekijker, wandelschoenen, regenjasje en/of paraplu
- bekijk kort vooraf de ARDEA-blog: www.hobokensepolder.be/vwg-ardea
- coördinatie: Joris Van Reusel (0486/83 62 34) en Luc Van Schoor (0494/33 63 09)

Zondag 9 augustus 2015 / Steltloperstocht L.O. (dagexcursie): zie agenda

Zaterdag 22 augustus 2015 / Verrassings-vogeltocht (dagexcursie): zie agenda

Zondag 6 september / Bieschbosch-excursie (dagexcursie met boottocht): zie agenda

Zaterdag 26 september / ARDEA's herfst-bijeenkomst (halfjaarlijks ontmoetings- en infomoment)

De regionale vogelwerkgroep ARDEA organiseert jaarlijks twee bijeenkomsten waarop ze haar activiteiten en resultaten van onderzoekjes toelicht, aangevuld met actuele info uit de vogelwereld. We nodigen deskundigen en/of gastsprekers uit, en zorgen voor een natje en een droogje zodat vogelliefhebbers elkaar in een ongedwongen sfeer kunnen ontmoeten. Hét moment om de verhalen achter je waarnemingen te delen, om tips uit te wisselen en om aan te sluiten bij de vogelwerkgroep-werking. We lichten lopende projecten toe. We blikken nog even terug op de voorbije initiatieven en je krijgt als eerste zicht op de komende activiteiten (o.a. de Kraanvogel-trek-driedaagse). Daarbij is er zeker ook plaats voor allerlei nuttige informatie, weetjes, voorstellen, vragen en opmerkingen. We houden de bar deze keer wat langer open voor een gezellig 'vogelpraatcafé'! En misschien wil jij ook wel een handje toesteken 'achter de schermen', bij de organisatie van activiteiten, bij het gidsen...? Laat het zeker weten.

Jong of oud, dames en heren, oude rot of prille vogelkijker, fotograaf of twitcher, lonesome ranger of sociaal duifke,... iederéén is welkom op deze lokale birding-hotspot!

We hebben alvast o.a. volgende punten op het programma staan:

- stand van zaken van het regionaal uilenonderzoek 2015
- de Blauwe reigerkolonie van het Schoonselhof: evolutie en bedreigingen
- de Slechtvalken van 't Kiel: hoe zit dat daar nu mee?
- de hoogtepunten uit 10 jaar trektellingen op de Trektelpost Hoboken Polder
- een deskundige gast-spreker (thema: vogeltrek)
- terugblik op de voorbije activiteiten (of: wat heb je gemist?!)
- nieuwe excursies en projecten 2015-2016 (of: wat je beter niet mist!)
- ARDEA-vogelfoto's: een overzicht van de beste seizoensfoto's van onze huisfotografen!
- tweede en finale ronde van de verkiezing van de ARDEA-vogelfoto-van het jaar*

(*) Doe je ook mee aan de vogelfoto-wedstrijd? Zend je 5 beste vogelfoto's in vóór 20 september en maak kans op een bijzondere prijs! E-mail naar ardea@hobokensepolder.be.

Praktisch:

- deuren open vanaf 18.30 uur (helpende handen zijn steeds welkom bij het zetten van de tafels...)
- start om 19.00 uur, einde programma rond 22.00 uur
- nadien voorzien we ruim tijd om na te kaarten en bij te praten; wie 'in 't laat' kan binnenvallen is ook welkom!
- plaats: CC De Markgraaf, Kapelstraat 8, Hove (vlakbij de kerk, er is een ruime parking)
- coördinatie: Luc Van Schoor (0494/33 63 09) en Joris Van Reusel (0486/83 62 34)
- deelnemers ontvangen gratis de gloednieuwe en handige Ardea-vogelcard én het overzichtelijke Ardea-bulletin
- vanaf de dag nadien is het nieuwe Ardea-bulletin ook te vinden op en te downloaden via de website www.hobokensepolder.be/vwg-ardea

Zaterdag 3 oktober 2015 / Herfsttrektellingen (start) + Euro Bird Watch

Omdat niet enkel een trekvogel maar ook de tijd voorbijvliegt op de Trektpost Hobokense Polder staan we er dit jaar extra bij stil (!) dat het ondertussen al de 10e keer op rij is dat hier herfsttrektellingen worden georganiseerd. Duizenden vinken, Aalscholvers en Koperwieken werden geregistreerd. De waarneming van zeldzaamheden zoals Steppekiekendief, Zwarte zee-eenden en Kleine jager veroorzaakten deining in het hinterland. En beauties als Visarenden, Purperreigers en Bepijlsters passeren er jaarlijks de revue... Een geweldige natuurstudie-activiteit en beleving van de grotere natuurfenomenen, en dat letterlijk aan de rand van de stad! Onder impuls van Luc Van Schoor kreeg dit initiatief al snel heel wat succes, zowel qua medewerkers als qua waarnemingen. De trektpost vormde zo eveneens de schoot van waaruit vogelwerkgroep ARDEA is ontstaan. Redenen genoeg om er dit jaar dus iets speciaal van te maken!

- de hoogtepunten van de voorbije 10 jaar trektellen worden toegelicht tijdens de ARDEA herfst-bijeenkomst op 26 september.
- een feestelijke receptie wordt aangeboden aan alle trektellers (van vroeger en nu), op de eerste trekteldag van het nieuwe seizoen, gewoon op de telpost zelf. Kom dus zeker toasten op zondag 3 oktober, vanaf 11.30 uur.
- op zaterdag 3 oktober en op zondag 18 oktober wordt in heel Europa aan simultaantelling gedaan. De tellingen worden dan per uur genoteerd, zodat globale momentopnames van de grote trekstromen in Europa kunnen gemaakt worden. Op deze Euro Bird Watch dagen wordt ook in de media campagne gevoerd voor de bescherming van trekvogels en natuurgebieden die tijdens de vogeltrek belangrijk zijn. En sinds vorig jaar wordt via de sociale mediakanalen 'live' informatie gedeeld met een groot netwerk tellers in heel Vlaanderen, dus in principe vliegt geen enkele vogel nog ongezien voorbij...
- ter gelegenheid van deze feesteditie nodigen we dit jaar ook enkele doorwinterde gast-trektellers uit: collega's van naburige trektelposen, om ervaringen te delen en weer bij te leren...

Zoals gewoonlijk situeert de trektpost zich op de Schelddijk langs de Hobokense Polder, in het verlengde van de Petroleumkaai (waar een parking is). Normaal gezien wordt er dagelijks geteld tussen 8 u. en 12 u., maar uitzonderingen kunnen de regel bevestigen. De tellingen lopen zeker door tot en met zondag 1 november.

ARDEA doet een oproep aan alle vogelliefhebbers, van leek tot kenner, om één of meerdere halve dagen te komen helpen tellen. Met ieders inbreng maken we ook van deze feesteditie weer een succes!

Iedereen is van harte welkom. Geef een seintje aan Luc of Walter als je wil deelnemen en zeker wil zijn dat de telpost die dag bemand wordt (want bij slecht weer is dat niet evident, maar soms net wel interessant).

Op de Ardea-blog wordt regelmatig nieuws gepost en via de website Trektellen.eu

Praktisch:

- plaats: Schelddijk Hobokense Polder
- vijf minuten wandelen vanaf Petroleumkaai (parking)
- fietsen kan vlot tot op de telpost
- meebrengen: verrekijker, telescoop, vogelgids, fototoestel, (warme)drank, plooiestoeltje
- coördinatie: Luc Van Schoor (0494/33 63 09) en Walter De Weger (0495 /23 77 10)

Zaterdag 17 oktober / Watervogeltellingen (start)

Ook in onze regio wordt de komende winter weer mid-maandelijks geteld in de forten, in de Hobokense Polder en langs de Scheldeoevers, en ook op de waterplas van Waterlink op 't Kiel. Het park de Kielse Vest zal ook (terug) systematisch worden onderzocht. Dit levert niet meteen spectaculaire waarnemingen van zeldzame vogelsoorten op, maar het geeft toch inzichten in de wijzigende situatie van bijvoorbeeld vogelsoorten als Kuifeend, Wintertaling en Meerkoet. Ook het belang van waterrijke biotopen, zeker in onze verstedelijkte omgeving, wordt er door aangetoond. Het Instituut voor Natuur- en Bosbeheer (INBO) verwerkt alle gegevens en publiceert regelmatig een wetenschappelijk rapport over de watervogeltellingen.

Elke natuurliefhebber is erg welkom om eens mee te gaan tellen met de 'vaste tellers' die dit al jaren doen. De tellingen gebeuren bij goede weercondities, wat de precieze planning op voorhand bemoeilijkt. Geïnteresseerden nemen daarom best zelf vooraf contact op met één van de vaste tellers, per mail of via de Ardea-blog

- Hobokense Polder en Schelde-oeveren: andre.van.langenhove@telenet.be
- Waterlink: peter.bastiaansen@gmail.com
- Fort VIII en Schoonselhof: peggy.beers@telenet.be
- Forten V en VI en VII: marc.hofman3@telenet.be
- Park Kielse Vest: jan_de_bie@telenet.be

Vrijdag tot zondag 6-8 november / Vogel 3-daagse naar de Oostkantons: zie volgende pagina.

Vogelwerkgroep ARDEA

Natuurdriedaagse Oostkantons 6-8 november 2015

Gids: Luc Van Schoor 0494/33 63 09

Leiding: Marc Hofman 0494/56 01 07

Voor haar tweede meerdaagse blijft de vogelwerkgroep binnen de landsgrenzen.

De Oostkantons zijn landschapelijk zowat het mooiste wat België te bieden heeft.

Zoals een goed grensgebied betaamt heeft de grootschalige infrastructuur er nog niet zo huisgehouden in en rond de verstilde dorpjes. Wél liggen in deze omgeving schilderachtige riviertjes zoals de Warche, de Our, de Holzwarche en de Schwalm. Je vindt in deze valleilandschappen nog zo goed als onaangetaste brongebieden, uitgestrekte wouden, moerasjes, vochtige graslanden, heiderestanten, heggen en houtwallen.

De streek heeft een apart klimaat door de hoogteligging. Deze zorgt niet alleen voor afwissellende landschappen maar ook voor andere plaatselijke vogelsoorten.

Zeldzame broedvogels zoals Zwarte ooievaar, Korhoen, Klapekster, Oehoe, Ruigpootuil, Notenkraak, Grijskopspecht en Paapje vinden hier nog een geschikt biotoop. Het bosrijk gebied is ook bekend voor zijn mooie populaties Edelhert, Ree, Vos en Wilde kat. We gaan op zoek naar enkele typische vogelsoorten. Dit is de enige regio in België waar het Korhoen nog voorkomt. Er is een kleine kans dat we deze soort te zien krijgen. Verder zullen we mogelijk nog een aantal andere interessante soorten kunnen waarnemen zoals Waterspreeuw, Glanskopmees, Goudvink, Geelgors, Kruisbek, Rode wouw en mogelijk... Oehoe.

Rond deze tijd trekken, bij gunstig weer, hele vluchten Kraanvogels roepend over de oostkantons en Eifelstreek naar warmer oorden... een onvergetelijke belevenis. We duimen alvast voor een zonnig weertje.

Deze uitstap vormt een unieke gelegenheid voor wie deze en andere soorten wat beter wil leren kennen..

Alles bijeen stof genoeg dus voor een zeer boeiend weekend met rustige natuur- en landschapswandelingen langs nog niet platgetreden paden ... een verademing !

Zorg dat je tijdig inschrijft ... er kunnen max. 21 deelnemers mee!!

Verblijfplaats: groepsaccommodatie "Snowview lodge" in Medendorf. Een zeer geschikt logement met de nodige tweepersoonskamers in een rustig dorpje met mooi uitzicht.

Deelnameprijs: 120 euro, verblijf en maaltijden inbegrepen, kinderen betalen 76 euro.

We rijden kostendelend aan 7 cent/km.

Inschrijven kan vanaf nu tot uiterlijk 1 oktober mits voorafgaande melding per e-mail aan marc.hofman3@telenet.be (maar weet dat het eerste ARDEA weekend vorig jaar (naar Cap Gris Nez) op 4 dagen volzet was...).

Je bent pas ingeschreven na storting van het voorschot van € 50 pp op rekening BE81 5230 8065 0424 van ARDEA-NP. Hobokense Polder, met referentie: Oostkantons + het aantal personen.

Het saldo wordt tegen 1 oktober betaald. De deelnemers ontvangen later de nodige info.

De HOTSPOTVOGEL

ARDEA nieuws zomer 2015

Een hoop betonblokken in de Zeebrugse Voorhaven, een paardenweide in de Kalkense Meersen, de mesthoop bij de trektelpost Zigeuner in Mortsels, zij hebben het allen al meegemaakt: de plotse transformatie van een niemendalse non-plek in een toeristische hot-spot. En dat dankzij de stoemelinge aanwezigheid van één of ander vogeltje. Nu ja, een Sneeuwuil (Zeebrugge, 2013) en een Slangenarend (Kalken, 2014) zijn niet zomaar een vogeltje. Maar dat Bonte tapuitje (Mortsels, 2014) was niet veel meer dan een schriel KBV-tje(1) dat zich daar een paar dagen toonde aan busladingen vol oh's en wauw's roepende *birdwatchers*, waarbij menig passant zich zeker zal hebben afgevraagd wat in 's hemelsnaam er wel niet te zien was? En als ze dan al wisten dat het om een vogeltje ging zich schielijks nog eens moesten afvragen wat er dan in 's hemelsnaam wel zo bijzonder was aan die verwaaide mus met de aangebrande onderkant?

De plotse aanwezigheid van zo'n vogel-hotspot is naast de schuld van de zeldzame vogel, die om één of andere reden zijn of haar trektocht hier onderbrak of verdwaalde en hier vermoeid neerstreek, natuurlijk ook de verdienste van ons aller internet, meer bepaald van de vogelobservatie-webpagina **Waarnemingen.be**. Een vogelexcursie start niet meer zonder voorafgaandelijke raadpleging van de meest recente informatie die collega-vogelaars hier hebben *gepost*. De excursie eindigt ook niet vooraleer de waarnemingen van de dag zijn opgeladen. En meer en meer gebeurt het raadplegen en aanvullen van de digitale vogelwaarnemingen-databank simpelweg *en route*, in het veld, waar de kwikskes en de kwakskes gewoon bij zijn. Zonder dat de gevederde vriend het ook maar in één van zijn duizenden pluimen voelt, is hij tegelijkertijd levend in het wild én *alive* in een tweede, parallelle en digitale realiteit. En ook in die wereld betovert en verleidt hij.

En zo komt het dat een bijzondere waarneming (dat is van een zeldzame vogel, door een geoefende vogelkijker) niet langer enkel overleeft als een straf verhaal van één gelukzak, maar onmiddellijk gedeeld en beleefd wordt door een heel netwerk van tientallen of zelfs honderden mensen. Waarnemingen.be is daarom een belangrijke *player* in de *social media* geworden, net als Facebook en die andere vogelsche Twitter. Maar er is meer in het spel dan enkel een geposte foto *liken* of mededeling de wereld insturen. Dankzij de combinatie van de unieke, plotse vondst, de onvoorspelbaarheid van de duur van het tijdelijk verblijf en de charme van de vogel zelve ontstaat er een enorme aantrekkingskracht tot de plek waar de waarneming gedaan werd. Het gevoel om deze *once-in-a-lifetime* ontmoeting met een uiterst zeldzame vogelsoort (die allicht nog niet op je 'levenslijst' voortkomt) te missen is dan haast ondraaglijk. De onmiddellijke drang naar buiten, naar de plek waar het nú gebeurt is niet te stuiten. Je moet er bij zijn, de *twitcher* in jezelf neemt het roer over en sleurt je mee naar de *hotspot* in de hoop nog niet te laat te zijn...

Die hotspots kunnen zich werkelijk overal bevinden, maar het is toch minder frequent in stedelijke gebieden dat ze opduiken. Een kort verblijf van een Grote burgemeester maakte de afgelopen winter van de Brusselse kanaalzone dan wel een zeer kortstondige *urban birding hotspot*, maar het is toch niet alledaags.

De waarneming van een **Orpheusspotvogel** door Robin Verleye op 20 mei in ons aller **Groen Neerland** (Wilrijk) bracht het fenomeen van de vogel-hotspot ook in ons eigenste ARDEA-werkingsgebied onder de aandacht. Niet alleen ontstond een omwille van de naam al bijzondere (Orpheus) spotvogel-hotspot, de plek waar het te doen was kon ook niet beter: letterlijk hét bête plekje van de Antwerpse zuidrand. Gelegen in de achtertuin van IKEA en op een boogscheut van de UA en de Wilrijkse kern biedt dit groenpark niet enkel lucht en ruimte voor heel wat randstadbewoners, het is ook een écht natuurgebied. Te midden van heel wat joggers, fietsers, wandelaars van allerlei leeftijden en kleuren, gezinnen met buggy's en verliefde koppeltjes, studerende jongeren en picknickende families, waterpret makende meisjes en tarzanbrugklauterende binkjes, voetballende kerels en zonnebadende babes, ijsjeslikkende flaneurs en rolstoelende oude dames (en nog veel meer zag ik daar op die zomerse zondag in mei), dus te midden van al dat stedelijk leven zat dat éne, oer-kieskeurige en weinig opvallende maar o zo schoon zingende O-spotvogeltje zijn territorium af te bakenen en te hopen op de komst van een vrouwelijk soortgenootje. Op wat wilgen en braamstruiken, in een boompje. Voorlopig trok hij meer vogelkijkers dan soortgenoten, maar het zingen gaf hij gelukkig niet gauw op (2). Het zal toch geen toeval zijn dat zijn naam verwijst naar de Griekse mythologie, waar Orpheus de god van de muziek was?

Ik ontmoette er enkele andere birdwatchers: een student die zijn lief eindelijk eens had meegekregen naar de natuur en haar toonde waar het vogeltje zat en een schooldirecteur die er als *lonesome ranger* af en toe op uit trekt. De hotspot-vogel (de O-spotvogel dus) zorgde onmiddellijk voor contact en gespreksstof, voor gesticulerende aanwijzingen aan elkaar en het fier tonen van de zopas gemaakte digitale foto's. Op waarnemingen.be kon je zien wie van je kennissen al ter plaatse was geweest, en wie met wie afspreekt... Kortom: de connectie tussen dit recent nieuw ontwikkeld stuk natuur en een zeldzame vogel veroorzaakte een reeks kleine ontmoetingen (3), creëerde een nieuwe tijdelijke meetingplace en onderstreept zo heel duidelijk het belang van deze randstedelijke stukjes groen voor dier én mens.

De natuurwetenschappelijke waarde van de aanwezigheid van de Orpheusspotvogel in Groen Neerland is nog moeilijk in te schatten, maar is alleszins erg betekenisvol voor de reeds opgemerkte noordelijke opkomst van deze eerder Zuid-europese soort. Een eventueel zeker vastgesteld broedgeval zou zelfs uniek zijn in onze regio (4). Maar met de aanwezigheid van een stedelijke vogel-hotspot is alleszins het belang van dit recent ontwikkeld gebied even heel erg duidelijk geworden, en dat mag zeker eens dik in de verf worden gezet. Zeker in tijden waarin de kleinere natuurgebieden 'onder druk staan' en Natuurpunt meer dan ooit moet waken over die kwetsbare natuur.

Door o.a. de **Blauwe reiger-broedplaats-tellingen** kon ARDEA zo onlangs ook bijdragen tot een duurzamer bosbeheer in het Schoonselhof en met het lopende **regionaal uilenonderzoek** hopen we tegen volgend jaar ook enkele uilenbeschermingsprojecten

op te zetten. De **Slechtvalken op het Kiel** worden door een boel medewerkers, sympathisanten en buurtbewoners al maanden nauwlettend in de gaten gehouden en gevolgd in hun broedpogingen. Het vergaren van informatie (bijvoorbeeld over vogels, en het via waarnemingen.be registreren) vormt immers de basis om actie te ondernemen. Daarom gaat ARDEA ook deelnemen aan de eerste **Halsbandparkiet-slaapplaats-tellingen** (juni-augustus) en blijven we ook in 2015 weer trekvogels tellen. Met de **10e editie** van de **herfsttrektellingen** op de Telpost Hoboken Polder wordt het daar op de Scheldedijk zeker een feestelijk gebeuren én een hotspot voor spotters, mét of zonder hotspotvogels!

Tijdens de **ARDEA herfstbijeenkomst op zaterdag 26 september te Hove** zal o.a. pionier-trekteller Luc Van Schoor de indrukwekkende *highlights* van het voorbije decennium trektellen presenteren en verkiezen we de ARDEA-vogelfoto 2015. De **vogeldriedaagse naar de Oostkantons** (in volle Kraanvogeltrek-periode) wordt officieel gelanceerd (snel inschrijven, de plaatsen zijn beperkt). Een **gast spreker** bericht over vogelstudie, en nog veel meer vogelwerkgroep-nieuws om vrolijk van te worden krijgt u op een schoteltje aangeboden. En toast u dan nadien nog even gezellig mee in het 'vogel-praatcafé'?

Tegen die tijd zit deze zomer er weer op en hebben we vast héél veel te vertellen aan elkaar. Daarom gaat u best eerst nog mee op één van onze zalige zomerse excursies om volop te genieten van die vlijtige **steltlopers (9 aug. Zeeland)**, u te laten verrassen door **verrassingsvogels (22 aug. érgens in Vlaanderen)** en hélemaal ondergedompeld te worden in de natte nederlandse **Bieschbosche** (niet letterlijk natuurlijk maar wel in haar natuurpracht en succesverhalen van **Zeearenden** en **Beyers**). Ook op die momenten en hotspots *spotten* wij u graag!

(1) KBV-tje: Klein Bruin Vogeltje

(2) Bij het ter perse gaan van dit artikel was de vogel nog steeds als zingend/baltsend gemeld (31.05.2015). Zijn Engelse naam is Melodious Warbler (welluidende zanger).

(3) Zie 'Het kleine ontmoeten. Over het sociale karakter van de stad' van R. Soenen

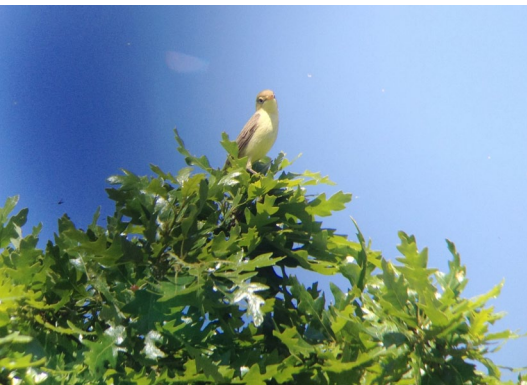
(4) De Orpheusspotvogel (*Hippolais polyglotta*) is sinds de beginjaren '80 een vaste broedvogel in Wallonië met momenteel minstens 2000 broedparen. Hij verdringt daar zijn broertje de Spotvogel (*Hippolais icterina*) en is sinds de beginjaren 2000 aan een flinke noordwaartse opmars bezig.

In Vlaanderen werd het eerste broedgeval vastgesteld in Wetteren (1988) en nadien nog in Brecht (1993) en Knokke (95-96)

Recente broedgevallen zijn o.a. vastgesteld in Overboelare (2009) Ronse (2014), maar waarschijnlijk worden andere broedgevallen nog tijdelijk vervaagd of verzwegen. Sinds 2011 staat hij in vlaanderen genoteerd op de Rode Lijst (weliswaar met de vermelding 'criteria niet toepasbaar')

In Nederland werden in de periode 2011-2013 al 11 broedgevallen vastgesteld, vooral in de zuidelijke helft (oa Limburg) (lit. Atlas Vlaamse Broedvogels 2000-2002, SOVON gegevens, Navigator, M.B. Rode Lijsten)

Voor ARDEA, Joris Van Reusel
www.ardea.hobokensepolder.be

Orpheusspotvogel & O-spotvogel-spotting op een vogel-hotspot te Groen Neerland, Wilrijk (24.05.2015)
Foto's: Joris Van Reusel

Schoenen met naam **www.torfs.be**

Schoenen TORFS heeft 1 baanwinkel in onze afdeling te Edegem op de Mechelsesteenweg (nr. 186). Als je de papieren draagt aan de kassa weigert ten voordele van het milieu, dan stopt schoenen TORFS onmiddellijk 0,15 euro in een nestkast ter plaatse ten voordele van de natuur. De winkel van Edegem steunt hiermede het reservatenfonds. Bovendien krijg je als lid van Natuurpunt steeds 10 % onmiddellijke

korting aan de kassa bij de aankoop van een paar nieuwe schoenen. De enige voorwaarde is je lidkaart laten zien en een paar oude schoenen meebrengen. Ook de opbrengst van de oude schoenen gaat naar een goed doel, een aantal ontwikkelingsprojecten in Afrika.

- Aan bosuitbreiding te doen zowel op het grondgebied van Mortsel als op het grondgebied van Hove
- Voor het niet beboste gedeelte van het gebied te zoeken naar een gevarieerde invulling met insectenvriendelijke bloemen, lokale natuurgewassen en hooiweides
- Een ruigte in het centrum van het gebied te voorzien als rustpunt voor dieren, vogels en vlinders en andere insecten en amfibieën kansen te geven
- De uitgegraven gronden creatief te hergebruiken voor recreatieve doelen voor kinderen.

Hove is erg constructief op dit vlak en zit hierbij duidelijk op dezelfde lijn wat een fijne samenwerking voor de toekomst zeker mogelijk maakt. Hierbij zouden we als Natuurpunt concreet willen voorstellen om de bebossingen uit te voeren, in te staan voor het onderhoud van de ruigte en de rietkraag en knotwilgen langsheen de rietkraag. Hiervoor hebben we natuurlijk ook vrijwilligers nodig waarvoor we bij dezen een stevige oproep doen aan de Hovese leden.

Zoals steeds loopt natuurlijk niet alles op wieltjes. Vooral de weinig meewerkende houding van de gemeente Boechout is Natuurpunt een doorn in het oog. We doen dan hierbij ook een stevige oproep om een gedegen invulling te geven voor de open ruimten in dit gebied die eigendom zijn van Boechout maar wel op Hoves grondgebied liggen. Het doortrekken van de fietspaden, het bebossingsproject en een toegankelijke recreatieve ruimte zijn hierbij primordiaal.

Wil je kennis maken met het gebied om in de praktijk de toekomst van het gebied te bekijken? We nodigen jullie binnenkort vast en zeker uit voor een instructieve wandeling in het gebied.

In Memoriam Herman Snoeck (1939 – 2015)

Op 18 maart overleed Herman Snoeck, een man die zich geweldig inzette door tientallen geïnteresseerden les te geven en te begeleiden voor de cursus natuurgids samen met zijn echtgenote Lucy. Niet minder dan 4 keer gaf hij deze cursussen voor het Centrum voor Natuureducatie.

Voor de rAntGroen schreef hij regelmatig educatieve artikels over planten en dieren.

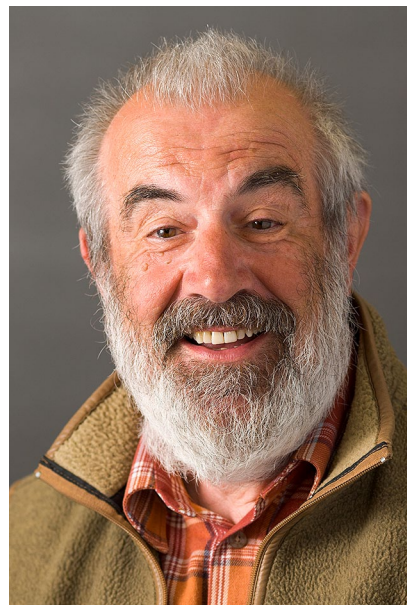
Maar ook op andere terreinen was Herman actief en nog geen klein beetje!

Hij organiseerde het eerste VOB congres (Vereniging Onderwijs Biologie), werkte mee aan de Internationale Biologie Olympiade en was een tijd voorzitter van de Vereniging Onderwijs Biologie.

Zowat 40 jaar was hij lid, secretaris, penningmeester en uitgever van de nieuwsbrief van het Koninklijk Antwerps Genootschap voor Micrografie.

Herman was een onbaatzuchtig en gedreven persoon en diegenen die hem kenden zullen zeker aangename herinneringen aan hem bewaren. Te vroeg is hij heengegaan. . . .

Bedankt Herman voor je jarenlange inzet.

Verkennd onderzoek naar vleermuizen in Hof Ter Linden

Johan De Ridder en Daniel Sanders

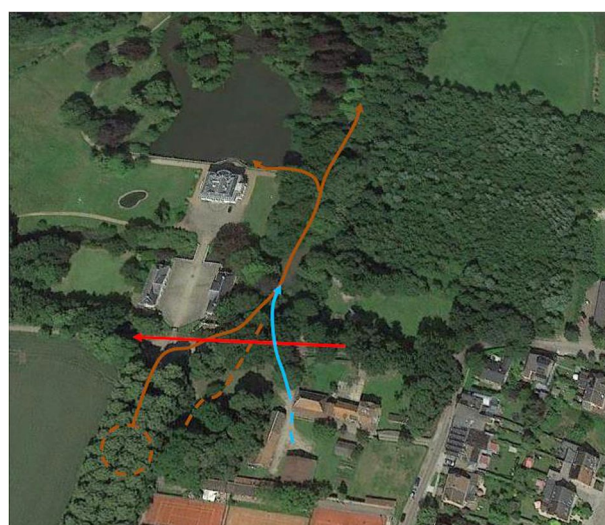
In 2014 voerden we een verkennend vleermuizenonderzoek uit op het Hof Ter Linden. Het is een oud kasteeldomein gelegen op het grondgebied van de gemeente Edegem. Het kasteel, koetshuis en stallen liggen, naar stedelijke normen, aan de rand van een sterk beboste en waterrijke omgeving en ingebed in een agrarisch gebied. Dit maakt het een potentieel interessant gebied voor vleermuizen. Het domein is eveneens gelegen in de onmiddellijke omgeving van Fort 5 van de Brialmontfortengordel. Fort 5 is een gekende winterverblijfplaats van vleermuizen. Watervleermuis, Baard/Brandts vleermuis, Franjestaart, Grootoorvleermuis, Laatvlieger, Gewone dwergvleermuis en Ruige dwergvleermuis worden er overwinterend aangetroffen. Fort 5 maakt deel uit van de speciale beschermingszone BE2100045 Historische fortengordels van Antwerpen als vleermuizenhabitat. Voor vleermuizen is het Hof Ter Linden en Fort 5 waarschijnlijk één functionele entiteit. Binnen het domein is er momenteel nood aan structureel onderhoud, herstel en restauratie. In het park moeten er allerlei veiligheidswerken (overhellende bomen, takbreuk, putten, ...) worden uitgevoerd. Het kasteel en de koetshuizen zullen een grondige restauratie ondergaan.

Het onderzoek werd opgestart op vraag van het Agentschap voor Natuur en Bos naar aanleiding van geplande veiligheids-snoeiwerken in de oostelijke dreef. Deze oude beukendreef bestaat overwegend uit dikke bomen met een groot aandeel aan holtes, spleten en scheuren. De aanwezigheid van vleermuizen werd dus zeker niet uitgesloten en was een aandachtspunt voor de beheerwerken. Voorafgaand aan het onderzoek overlegden we met het ANB, Kempens Landschap vzw en de aangestelde boomverzorgers om een inschatting te maken van de impact van de werken. Het domein werd nadien onderzocht met bat-detectoren gedurende 3 avonden en een ochtend in de periode juni tot juli 2014, en één avond in september 2014.

Er werden minstens 9 soorten vleermuizen waargenomen: Gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), Ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*), Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*), Rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*), Baardvleermuis (*Myotis mystacinus*), Watervleermuis (*Myotis daubentonii*), Brandts vleermuis (*Myotis brandtii*), Franjestaart (*Myotis nattereri*) en Gewone grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*). Dit is voor stedelijke normen een hoog aantal soorten. Uitzonderlijk was een zekere waarneming van Brandts vleermuis (zie figuur 1). De waarnemingen werden door een Franse expert bevestigd.

Baardvleermuis (*Myotis mystacinus*) en Brandts vleermuis (*Myotis brandtii*) zijn zeer nauw verwante soorten die zeer sterk op elkaar lijken. Bij wintertellingen worden ze meest als complex genoteerd. Er zijn in Vlaanderen bijna geen gegevens over de verspreiding van de twee soorten afzonderlijk.

Hof Ter Linden is zeker voor Watervleermuis een belangrijk gebied. Watervleermuis vertoonde vlieg- en jachtactiviteit tijdens alle inventarisatiemomenten. Ze joegen boven de kasteelvijver en de kasteelgracht in het oostelijk en zuidelijk gedeelte van het domein. In juli werd tijdens de ochtendtelling een soort zwermgedrag van een 5-tal Watervleermuizen waargenomen boven de kasteelvijver. We konden ook een duidelijke vlieg-route van Watervleermuis (via de toegangs-dreef, de oostelijke dreef en de oostelijke kasteelgracht) vaststellen (zie figuur 2). Watervleermuizen konden via deze vliegroute terug gevolgd

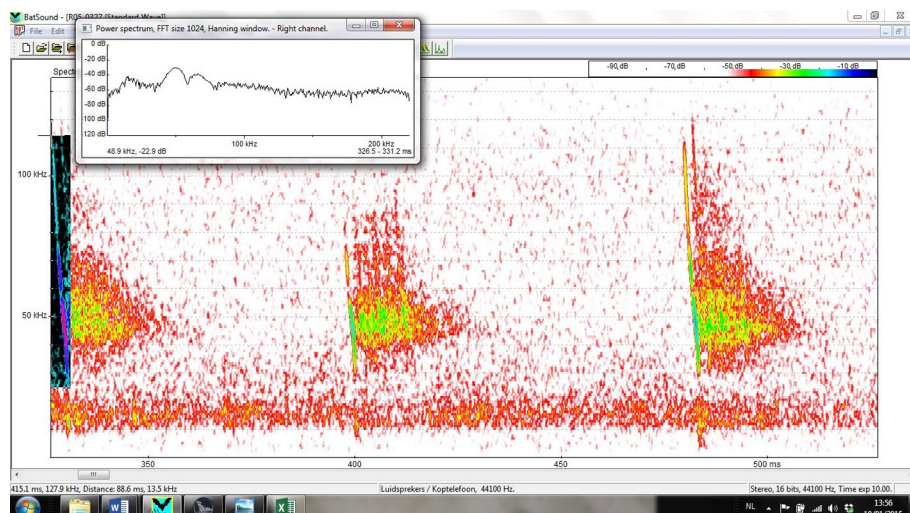

worden naar de toegangs-dreef, waar hun verblijfplaats gevestigd was in één van de lindes in de binnenste rij van de dreef. Op basis van het aantal uitvliegende dieren wordt de kolonie op minstens 20 dieren geraamd. De bomenrij langs het landbouwperceel buiten het kasteeldomein bleek bovendien een cruciaal verbindings-element tussen de toegangs-dreef en de oostelijke kasteelgracht te zijn.

Over de functionele relatie tussen Fort 5 en Hof Ter Linden is nog weinig geweten. Fort 5 is de belangrijkste gekende winterverblijfplaats in de onmiddellijke omgeving van Hof Ter

Linden. Watervleermuis, Baardvleermuis en Franjestaart worden er jaarlijks overwinterend aangetroffen. Beide gebieden liggen alvast in een door vleermuizen overbrugbare afstand van elkaar. De afstand tussen zomer- en winterverblijven is voor Watervleermuis meestal klein en bedraagt ongeveer 15 tot 25 km. De fortgracht behoort waarschijnlijk eveneens tot het kernjachtgebied van Watervleermuis. Verder onderzoek is nodig om de vliegroute naar Fort 5 in kaart te brengen.

We konden geen verblijfplaatsen van Baardvleermuis en Franjestaart lokaliseren. Omwille van de beperkte home-range van deze soorten is het niet uitgesloten dat ook in de toegangs-dreef of in de oud-bos delen

van het gebied verblijfplaatsen aanwezig zijn. Ook de koetshuizen zouden best gecontroleerd worden op aanwezigheid van verblijfplaatsen. Myotis-soorten (o.a. Baardvleermuis) en Gewone grootoorvleermuis werden ter hoogte van het oostelijke koetshuis waargenomen.

De resultaten van de studie werden overgemaakt aan het ANB die de door ons voorgestelde randvoorwaarden verwerkten in hun advies bij de vergunning voor de werken. Zo werd o.a. het uitvoeringstijdstip van de snoeiwerken gewijzigd naar een voor vleermuizen meer gunstige periode. We bespraken onze gegevens met medewerkers van de provincie Antwerpen die verantwoordelijk zijn voor de opmaak van het beheerplan van het Hof ter Linden. Zij nemen de gegevens en voorstellen mee in het beheerplan.

De volledige studie kan online geraadpleegd worden: http://www.academia.edu/10109606/Verkennd Onderzoek_naar_vleermuizen_in_Hof_Ter_Linden_te_Edegem

In een volgend artikel zullen we de resultaten weergeven van het vleermuizenonderzoek op de parkbegraafplaats Schoonselhof.

Figuur 1. Sonogram van Brandts vleermuis (opname 2014_JDR_0327, 10 september 2014, Johan De Ridder)

Figuur 2. Vliegroue van watervleermuis en grootoorvleermuis (bruin), gewone dwergvleermuis (blauw) en laatvlieger (rood) (bron: 51°09'35.46" N 4°26'27.67" O 386m. GOOGLE EARTH 7 juli 2013. 17 december 2014)

LYNX HD

8x30
10x30

DE NIEUWE KITE LYNX HD
DOOR NATUURPUNT VERKOZEN TOT
DE BESTE VERREKIJER VAN HET JAAR !
UITZONDERLIJKE LEDENKORTING!

Sights of Nature

Natuurpunt Optiekshop
Sights Of Nature
Pieter De Conincklaan 108
8200 Brugge
T 050 31 50 01
F 050 31 68 47
www.sightsofnature.be

In Brugge vindt u de enige speciaalzaak van de Benelux voor verrekijkers, telescopen en microscopen. Sights Of Nature is reeds 30 jaar een begrip in binnen- en buitenland. U ontdekt er het volledige gamma van topmerken zoals Swarovski Optik, Kite Optics, ... In de winkel staat men garant voor deskundig advies en de beste service. In het eigen atelier kan u terecht voor alle herstellingen van hedendaagse maar ook uw oude optische instrumenten.

Sights Of Nature is officieel partner van Natuurpunt en ook gekend als de Natuurpunt-Optiekshop. Leden genieten er niet enkel korting... Via elke aankoop schenken zij ook een grote bijdrage aan de werking van Natuurpunt!

Groen Neerland in gevaar?

De borden van Natuurpunt zijn duidelijk: 'Red Groen Neerland !' Met deze oproep wil Natuurpunt zoveel mogelijk mensen mobiliseren om te protesteren tegen het nieuwe Natuurdecreet dat voorligt bij de bevoegde minister.

Groen Neerland is een pareltje, daar twijfelt niemand aan. Een oase van biodiversiteit in de Antwerpse stadsrand, 9 ha groot. Het is eigendom van de Stad die het beheer uitbesteedt aan Natuurpunt.

Wat lezen we in de voorgestelde tekst van het nieuwe Natuurdecreet? Gebieden kleiner dan 10 ha komen niet meer in aanmerking voor erkenning als natuurreservaat en steden moeten hun gronden zelf beheren en mogen dit beheer niet uitbesteden.

Gelukkig werd Groen Neerland eind 2013 al een natuurreservaat, maar de toekomst blijft

onzeker, ook voor tientallen andere natuurgebieden in Vlaanderen en voor Natuurpunt zelf! Ik verwijs hierbij naar het editoriaal van de vorige rAntGroen, geschreven door onze voorzitter Hugo Waeterschoot.

Rudi Leemans (rudolf.leemans@telenet.be)

Fort 7 nieuws

De voorjaarsflora op het fort is vrij beperkt omdat de grond er niet "gerijpt" is zoals in oude bossen, mogelijk zijn er nog andere oorzaken. Zo zal men het algemeen voorkomend Speenkruid tevergeefs zoeken. Idem voor Bosanemoon en Grote muur. Zelfs de Boterbloem komt slecht met één enkel exemplaar voor. Raar hé !

Het Maarts viooltje groeit reeds jaren op één bepaalde plaats en dit jaar werden de bloemen jammer genoeg opgegeten, vermoedelijk door slakken. Gelukkig komt op een andere plaats het Bleeksporig bosviooltje tot bloei. Een verheugende vaststelling is het zich vestigen en uitbreiden van de Pinksterbloem in de rietkraag want de verlanding zet zich hier gestaag voort.

Een plant die zich uitbreidt is het Kraailook en dit ondanks het feit dat we geen planten vinden met "broedbolletjes". De sierlijke Salomonszegel is schaars maar wel over verschillende plaatsen verspreid. Dit alles wat het plantenkleeft betreft.

Voor de vogels ziet het er als volgt uit: de Fuut mogen we als broedvogel jammer genoeg schrappen. We rekenen er op dat van de 3 koppels Bergeenden die er op 1 mei aanwezig waren er toch minstens één zal nestelen en jongen groot brengen.

De IJsvogel wordt regelmatig gezien, soms ook als koppel. Deze kleurrijke vogel pendelt dikwijls tussen het fort en het Schoonselhof. Afwachten dus waar er genesteld wordt. Ook de Aalscholver pleistert op het domein, soms tot 9 ex. Ze zitten hoog in bomen aan de rand van het water of op een drijvende boomstam. Natuurlijk nemen ze ook af en toe een duik.

Grote bonte- en Groene specht laten in het voorjaar luid hun aanwezigheid merken. Zwartkop is nog goed vertegenwoordigd en samen met Tuinfluiter, met zijn snelle welluidende zang, verlevendigen ze het reservaat.

De aanwezigheid van de Vos merken we vooral aan de geursporen die we ruiken. Een enkele keer kunnen we hem/haar ook wel eens "spotten" wat altijd een opwindende ervaring is. Maar de Vos beperkt zich uiteraard niet tot het fort maar komt in de wijde omgeving voor.

De Vuurjuffer is een vroege libellensoort. Op 2 mei werd een mannetje opgemerkt.

Het Bont zandoogje is een vlinder van bosranden en komt gelukkig algemeen voor. Andere soorten komen meer in de zomer aan bod.

De lente . . . we genieten allemaal van deze boeiende periode van ontluikend leven !

Tuur Wuyts

Bomen van bij ons

Eva Suls

voor onze jonge lezers

Het eerste waaraan je denkt is de schaduw die hij in de volle zomer biedt, wat is het fris onder de kruin van deze grote plant in het midden van de tuin of aan de kant van de weg.

Maar de boom is ook iets heel moois, mensen praten over die mooie eik of beuk of over de in bloei staande kastanjeboom, die hun tuin of hun speelplaats siert en wat een heerlijke geur verspreidt de bloeiende linde niet?

De boom is ook een schuilplaats voor talrijke dieren: eekhoorntjes, vogels, insecten,...Veel diersoorten maken er zelfs hun nest in. Hij biedt eveneens onderdak aan mossen en in sommige soorten kan je maretak vinden.

De boom is een levende wereld op zich, zelfs in een dode boom wonen er nog insecten en hakt de specht een gat uit voor zijn nest. Een boom heeft een zeer belangrijke taak, hij zuivert de lucht die wij inademen en geeft veel zuurstof af.

De mensen thuis branden hout in de haard of kachel, iedereen vindt deze warmte zachter en gezelliger dan centrale verwarming .

Bomen in bloei zijn prachtig, de bevruchte bloemen zullen ook vruchten voortbrengen die tot voedsel dienen voor mens en dier: kastanjes, appels, noten,...het sap van bepaalde bomen is rijk aan suiker, zo brengt de Canadese suikeressdoorn een heerlijke siroop voort, het blad van deze boom kan je trouwens ook terugvinden op de nationale vlag van dat land.

Maar de boom dient nog voor heel wat andere dingen: de omheiningspalen rond de weiden, de stokjes waarmee men de jonge bomen opbindt, de elektriciteitspalen op het platteland. De grootste bomen worden gezaagd voor balken, planken, kisten, paletten, speelgoed, rackets, spoorwegstaven, meubels, vloerbekledingen, volledige huizen. Sommige stukken hout worden tot lucifers gesneden. Het kleine minderwaardige hout, de resten van zagen en ontschorsen, is nuttig voor vezelplaten en zeker voor het door iedereen veel gebruikte karton en papier. Bepaalde houtsoorten bezitten kwaliteiten zodat ze voor bepaalde dingen echt onmisbaar worden. De beuk wordt veel gebruikt voor trappen. Hij is stevig en soepel, maar het voornaamste is dat hij geen splinters maakt die in je blote voeten zouden geraken. De populier is van zacht hout. Men maakt er lucifers van die goed branden als ze droog zijn. Maar men maak er ook fruit- en groentekistjes van omdat dat hout geen geur afgeeft.

Je stelt vast dat de boom op elk ogenblikkelijk van je leven aanwezig is, of je nu slaapt, eet, speelt, schrijft...

Hoeven wij nog te zeggen dat het bos, een verzameling van vele bomen, een rustig en verkwikkend oord is en dat het de ideale ontspanningsplaats is voor de mens.

We ontvingen deze leuke bijdrage van de kinderen van de Vesaliusschool.

Bij de paddenoversteek hebben we eerst padden, kikkers en salamanders vastgehouden. Dat was al erg leuk, maar het leukste moest nog komen ! Toen zijn we naar een soort van scherm gegaan waar emmers achter stonden. Daar zaten padden en kikkers in. We pakten de kikkers of padden en zette ze in een andere emmer en namen de emmer mee. Zo deden we het ook bij de andere emmers. Als we alle kikkers en padden hadden brachten we ze naar de poel. De padden, kikkers en salamanders konden nu vrij leven !

Wandeling bosreservaat van Coolhem, Puurs**8/ 3/2015 - 30 dlnm****Leiding: Lucy de Nave****Verslag: Veerle De Saedeleer**

De eerste mooie maartse zondag en een halve dag wandeling kort bij huis, daar moet veel volk op afkomen. Inderdaad op de Bist zijn we al met veel en bij aankomst in Coolhem komt er nog een tweede groep bij! Een leuk weerzien voor sommigen die de eerste wandeling maken na de winterperiode. We zijn er allen vroeg bij en het is dus wachten op de boswachter-gids Johan. Ondertussen bewonderen we de mooi versierde bomen aan het kapelletje voor de ingang van het domein: nestkastjes in alle kleuren als een slinger rond de bomen gehangen! Leuk idee, hopelijk kunnen deze ook echt dienst doen.

De afspraak met de gids voor deze wandeling was al eventjes geleden gemaakt en na een aantal telefoontjes naar een antwoord-apparaat, besluit Lucy dat we zelf zullen moeten gidsen. Een aantal onder ons heeft 6 jaar geleden de wandeling in het gebied meegemaakt en we rekenen dus op hun geheugen om niet verloren te lopen.

De wandeling start dus iets na 10 uur met een bezoekje aan een bloeiende gele kornoelje, net als de bijtjes trouwens! Die bijtjes komen natuurlijk vanuit de in het domein gelegen bijentuin met kasten. De bijtjes zijn met een redelijk groot aantal aan het uitvliegen – hun reinigingsvlucht. Het is de eerste dag dat het echt warm genoeg is om te vliegen. Tijdens de overwinteringsperiode houden zij hun ontlasting op – iets waar ze zich tijdens de reinigingsvlucht snel van ontdoen. Geen witte was buitenhangen op een dergelijke dag, is het advies!

De natuur zelf is nog niet ontplooid, maar in de lucht laten Koolmees, Winterkoning, Pimpelmees, etc weten dat het lente wordt. We gaan direct naar het gesloten gedeelte van het gebied – de omgekeerde weg die we 6 jaar geleden gedaan hebben. Op een omgelegde boomstam liggen de zwarte rhizomen van de Honingzwam. Lucy vertelt dat deze in verse toestand lichtgevend zijn in het donker. In de oorlog werden ze op de helmen gestoken, zodat soldaten van een groep elkaar zou herkennen.

Terwijl de groep achterkomt, gaat de verslaggever van dienst alvast op verkenning, om zeker te zijn dat het ingeslagen pad ook doorwaadbaar is. Het pad is zompig, vol met oude rietstengels en andere planten en op vele plaatsen liggen er bomen of tak-

ken over de weg. Gaan we hier wel met zijn allen doorgeraken? Ondertussen vliegen Canadese ganzen en ook een Blauwe reiger op. Daar klinkt de Boomklever! Uiteindelijk komen we terug op een normaal grasig pad. Een Grote bonte specht roffelt in een boom. Ondertussen is de groep gesplitst in enkele kleinere groepjes, die met mondjesmaat langs het pad verder evolueren. Aan de linkerkant komt er een veld met een beekje met sas in zicht. Hier zijn we 6 jaar geleden rondgegaan. Het pad aan

we binnenkort dit mooie gebied als onze broekzak zullen kennen... Bedankt Lucy en alle deelnemers en nog een prettige, zomerse zondag gewenst!

Voorjaarsflora in het bos Zevenbergen te Ranst**12/ 4/2015 - 33 dlnm****Gidsen: Walter Van Spaendonk – Jef Haverhals****Leiding: Hilde Vangrunderbeek****Verslag : Tuur Wuyts**

de andere kant van het veld is echter belemmerd door bomen en takken. In 2009 waren wij iets later op het seizoen en er was toen ook meer tijd voorzien in het gebied. Ik keer dus terug en sluit terug aan bij de eerste wandelaars, die een Citroenvlinder hebben gezien. Plots loopt er een Ree over het pad. De Roodborst zingt, de Grote bonte specht roept. Een Buizerd overziet dit alles. In de gracht zien we plots het witte kontje van een Konijn verdwijnen. In de verte nadert de groep. Iets verderop in de andere richting zit de rapste onder ons in het zonnetje op een omgevalen boomstam. Zij heeft wel 2 Reeën zien passeren. Het is ondertussen kwart voor twaalf en we komen aan een slagboom- de grens met het toegelaten deel van het domein, waar een Rode eekhoorn een boom invlucht. Uiteindelijk zijn we toch rapper dan verwacht terug aan het startpunt. Hilde heeft nog een trofee mee: een Eiken-trilzwam, gevonden in het domein. Welke andere paddenstoelen gevonden werden? Ik zou het niet weten...Vraag maar aan Lucy en Lieve. Ik besluit in ieder geval dat

Om gevarieerde voorjaarsflora te zien in onze regio is het bos Zevenbergen te Ranst een uitgelezen plek. En zo ook nu.

We kwamen op het juiste tijdstip en met zonnig weer, wat kan men meer wensen? Eerst gaf Hilde een bondige historiek van het kasteel/klooster en terrein waarna we op pad gingen. Als bloeiende planten vonden we Maarts viooltje - Speenkruid. Bosanemoon was op bepaalde plaatsen aspect bepalend!

Hier en daar Pinksterbloem en Slanke sleutelbloem. Groot hoefblad groeide aan een weide aan de rand van de grote vijver. Om Muskuskruid te vinden moet men goed uitkijken anders ziet men er gewoon over! Dit minuscule plantje behoort tot een aparte familie met bij ons maar één vertegenwoordiger! De kubusvormige bloeiwijze is heel merkwaardig. Verder troffen we Klaverzuring en Kleine veldkers aan. Walter wist ons een plek aan te duiden waar Gulden boterbloem groeit maar voor bloeiende bloemen was het nog ietsje te vroeg. Hetzelfde voor Salomonszegel en Gevlekte aronskelk (die niet altijd gevlekt

is !). Een interessante plaats is ook de oude vlasput waar in een uithoek Waterviolier voorkomt. De ondergedoken bladkransen konden we mooi zien. Ook hier was het voor bloemen nog te vroeg.

Het voorjaar is ook de periode om vogels te observeren en te beluisteren.

Aan de vijver was de Grote gele kwikstaart weer present. Deze schitterende vogel komt hier regelmatig tot broeden wat niet zo algemeen is in onze regio !

Maar ook Staartmees – Boomklever – Tjiftjaf – Grote bonte specht – Roodborst en Buizerd lieten zich zien of horen.

Een hele tijd stonden we stil te luisteren naar het luide geroffel van de Zwarte specht ergens verder weg in het bos .... Dit was natuurbeleving van de bovenste plank !

Meer geluk hadden we met de Middelste bonte specht waar we zowel het mannetje als het wijfje in ideale omstandigheden te zien kregen.

Walter wist ons ook een indrukwekkende haviksnest te tonen hoog in een boom. Tijdens gans de wandeling genoten we met volle teugen van dit mooie bos en van de pittige voorjaarslucht !

Hilde, Walter en Jef, de deelnemers gingen erg tevreden naar huis want we hadden weer eens het ontluiken van de natuur mogen beleven !

Cassenbroek, Rijmenam

19/ 4/2015

Leiding: Lucy de Nave

Verslag: Marc Verhelst

Jean-Marie Van Hove en Sonja Deneve, onze gidsen verwachten ons aan de gotische Sint Martinus kerk (14^e eeuw). Een zonnige, wolkenloze azuurblauwe hemel belooft alle goeds. Maar af en toe een zucht frisse noordenwind doet sommigen twifelen: wordt het een trui aan of uit. Onze gidsen brengen hulde aan Herman Snoeck zaliger en wij dragen de wandeling aan hem op.

Vandaag wordt het een landschapswandeling. Kaarten worden boven gehaald en het wordt duidelijk dat wij ons bevinden in een gebied waar de “Oer-Demer”, de Dijle en sterke winden het huidige landschap vorm hebben gegeven. Zandruggen, natte hooilanden, vloeibeemden, vennen en alluviale vlakten, al dan niet door de mens bewerkt, staan ons te wachten. Laarzen worden aanbevolen maar zijn niet per se nodig. Wij verlaten de kerk die typisch is voor deze streek en stappen langs een zeer smal voetpad met hindernissen voorbij het driehoekig centraal gelegen dorpsplein. Het is een geklasseerd Frankisch

monument met jonge Linden. Kleine aaneengesloten huizen vervolledigen het decor. Wij slaan de “Korte Dreef” in en terwijl de huizen evolueren van rijhuizen naar villa’s op grote lappen grond, gaat het zachtjes bergop en bereiken wij een bos. Wij worden aangemaand om op het pad te blijven en krijgen de opdracht om aandacht te schenken aan de 5 biotopen in dit verkaveld gebied. Wij bewegen ons duidelijk op een zandrug met Grove den, Corsicaanse den en Zeeden. Op deze zeer arme, bijna kale grond zijn er wat relictten van de droge heide en staan er wat troosteloze blauwe bessen. Aan de afhellende kant zijn het wat meer gemengde loofbomen met Klimop, Zevenblad en Krentenboompjes in volle bloei die de toon zetten. Met zijn allen wagen wij de vergunde overstap naar het domein van een streng toeziende eigenaar om dan enkele passen verder “’t Ven” in te duiken. En daar staan wij dan op de rand van het 10 ha groot natuurgebied. Met ±20 man, 2 m lager op enkele vierkante meters zeer natte heide, waarbij elke misstap met een nat pak wordt bestraft want de rabatten rondom ons staan vol water en wilgentenen beletten elke doorgang. Ooit werd er hier op watervogels gejaagd. Ooit werd het als stortplaats voorbestemd. Ooit kwam hier kalkrijk en voedselrijk water terecht waardoor de typische vegetatie van natte heide verdween. Gelukkig wordt het vandaag door Natuurpunt beheerd en werd het in ere hersteld. Rabatten met wilgentenen werden heraangelegd, slib werd weggenomen, verbossing werd tegengegaan en alleen regen- en kwelwater komen in ‘t Ven terecht. Zo is de Ronde zonnedaauw terug van weggeweest. Zijn Dophei, Veenpluis, Pitrus, Veenmos... samen met de Poel-, Bastaard- en Meerkikker vaste bewoners en is het een biotoop voor de Waterspin en salamanders. Het is duidelijk dat vandaag ‘t Ven zelfs met laarzen ontoegankelijk is. Dan maar rechtsomkeer, terug naar de “Korte Dreef” waar wij de “Broekstraat” inslaan en het eerstvolgende wilgenbroekbos ingaan. Wat Berk, Zwarte els, Eik en Lijsterbes bemoeilijken de doorgang. Zigzaggend tussen, door en over zo goed als opgedroogde rabatten met sporen van roestig kwelwater bereiken wij een gemaaid strook waar Pitrus, grassen en zeges heersen. Een 4 ha groot amfitheater omzoomd met Schietwilg, Populier, Eik, Zwarte els, Berk.... openbaart zich. Centraal ligt de parel van het Cassenbroek: het “Trilveen”. Een mooi palet van zacht lentegroen- geel –bruin-grijs pastel streelt oog en gemoed. Zo te zien verraadt dit trilveen de aanwezigheid van verschillende bio-

topen. Links Pitrus, Veenmos, zeges in tal van groene schakeringen. Dan schijnbaar een soort smalle sloot en rechts zijn het Lisdodden die primeren. Wij worden gewaarschuwd niet veel verder te gaan want hier heeft de verlanding van een meander van de “Oer-Demer” nog altijd plaats. Op natuurlijke wijze werd deze afgesnoerd en op de bodem stapelde zich eeuwenlang dood plantaardig materiaal op. Het veen is door de ontbindingsgassen naar boven gekomen en beginnen drijven. Hierop ontwikkelde zich een vegetatie met veenmossen, haarmossen en andere .... Het open water is dichtgegroeid en op die planten groeit dan telkens een volgende laag. Dit plantentapijt heeft zich aan de oever verankerd. Met een toplaag van ±1m en een onderliggende waterlaag van ±10m is dit voor de toevallige en vooral onwetende bezoeker een levensgevaarlijk stukje natuur. Bij betreding zou men onder het trilveen voorgoed kunnen verdwijnen. Bij een schuchtere poging om aan de rand van het ven wat in beweging te krijgen werden wij geprikkeld door de geur van rottend plantaardig materiaal. Bij het verlaten van dit uniek gebied ontdekt iemand tussen de grassen een licht paars-roos bloemetje met afgeronde kroonbladeren en groengelakte ronde blaadjes. Het is het zeer zeldzame en fotogenieke Moerasviooltje. Eens dit beeld van een weinig bekend trilveen in Vlaanderen in ons opgenomen vervolgen wij onze weg in de Broekstraat. Het is duidelijk dat wij ons in een alluviale natte vlakte bevinden. Wij slaan de eerstvolgende verharde weg in met rechts van ons het broekbos met zijn geheim trilveen en links een prachtig open landschap, een lappendeken van weilanden waarin knotwilgen grensbepalend zijn en het idyllische karakter van het geheel benadrukken. Deze knotwilgen roepen het beeld op van de Britse berenmutsenwacht, maar dan erg gedrongen en op zeer korte benen, in een zwart keurslijf, getooid met een reuzengrote wilgengroene berenmuts. Niet altijd netjes op een rij, de ene al wat schuiner dan de andere en hier en daar een ontbrekend exemplaar, dat geeft een betere inkijk. Een vrolijk en speels tafereel. We stappen dan verder over een 1-manspad langs het weidcomplex waarin een streekvreemd huis staat. Zeer natte broekbossen met streek-eigen diepe rabatten houden ons op de weg en boomwortels maken dit pad heel hobbelig. Schaars en klein van was is de Salomonszegel, varens, wat Kamperfoelie, sporadisch een Braambes, het eerste Speenkruid. En dan op een zonnige plek van enkele vierkante meters het enige Dalkruid, nog niet in bloei, dat wij zullen

zien. Met aan beide kanten een gracht vol water is het de Zwarte els die ons nu verder tussen enkele weiden geleidt. Aan de "Boeimeerbeek" gekomen volgen wij deze noodgedwongen stroomopwaarts. Zware, oudgediende knotwilgen houden hier de wacht, snakkend naar licht staan zij krom gebogen richting aanpalende weide waarin de eerste Pinksterbloemen met hun delicate witroze kruisbloemen verschijnen. Vandaag staan zij op den blik en na een half dagje zonnen worden zij spierwit. Een ramp voor fotografen die zich verslapen. Het betonnen vleermuizenhotel laten wij links liggen en wij bereiken de brug over de "Oer-Demer" ofte "Boeimeerbeek". Stroomopwaarts "Zwarte Beek" genoemd vanwege de vervuiling door leerlooiers (tot 1970) en in het Mechelse heeft men het over de "Vrouwvliet". Van couleurs locales gesproken!!! We houden halt. In de diepte stroomt een melkachtig moccawater onder ons door. De meegevoerde vruchtbare leem kleurt en maakt het troebel. Stroomafwaarts op de rechteroever volgen wij deze sterk kronkelende beek. Van hier tot aan de volgende weiden staan volgroeide bomen in soorten op de natuurlijke dijk van deze waterloop. Bij dit weer en dankzij de wisselende vegetatie wordt het een parcours met een continue variatie van zon, schaduw, van relatief droog, vochtig en nat, vlak naast de beek of er verder van af. Maar overal heeft de mens rabatten, rabatten en rabatten aangelegd. Langs en op dit kronkelend pad bieden zich verschillende natte tot zeer natte biotopen aan.

Een groot kaalgekapt elzen-eiken-bos.

Gestapeld hout en bramen is wat er nog van overschiet. Een aftakelende en op sterven na dode populierenplantage, een feest voor knabbelaars, opruimers, insecteneters,...

De enige menselijke activiteit is hier het vrij houden van het pad. Voor het overige is verder niets doen ook een vorm van beheer, of niet? Hier hebben zich ganse tapijten Speenkruid gevestigd en ons pad loopt er dwars doorheen. Her en der staat er een toefje anemonen tussen met verse paars-rood geaderde witte bloemen die wachten om gebleekt te worden.

Een mengsel van kruidachtigen staat klaar om het schouwspel over te nemen. Fluitenkruid, Dove netel, Berenklaauw, Kleefkruid, Zuring en zoveel meer. Even verder nemen achtereenvolgens Grote muur, wat Zenegroen, grote vlakken Kleefkruid, grassen, Muskuskruid (door iemand "de verloren dobbelstenen der engelen" genoemd) de grondbedekkende taak gretig over. Kraakwilg en Schietwilg met water aan de voet en weinig tot geen

ondergroei vormen een nieuw decor. De wirwar van stammen en takken maken dit wilgenbroek haast ontoegankelijk. Een relatief grote partij volgroeide Hazelaars met veel opslag. Mooi door de mens geordend. Op een bodem waar Speenkruid zich op grote vormloze vlakken heeft genesteld. Een veld bramen. Een mooi

gemengd bos met Eik, Berk, Zwarte els en Populier, sterk gefilterd licht, juist voldoende om tussen het kreupelhout wat Pinksterbloemen, varens, Gele lis, mossen en... een reden van bestaan te geven. Tot hier ervaren wij de Boeimeerbeek die zich in allerlei bochten wringt als een zeer dynamische waterloop. Vandaag met een laag waterpeil, maar gezien de okerkleurige tot roestbruine oevers zijn er ook periodes van hoog water en sterke stroming. Het is overduidelijk dat de stootoevers afbrokkelen en een loodrechte wal vormen, hiervan is een volwassen eik die geveld over de beek ligt het slachtoffer. Daartegenover groeit de licht hellende glijoever aan met slib en waar het zich afzet vestigen zich planten zoals bv. riet. Het parcours van de beek wordt recht en hier eindigt plots het gemengde bos. Wij betreden een uitgestrekt weidegebied. Populieren, Eiken en Wilgen bewaken er de rand van. Het gebruik van deze weiden is niet 100% duidelijk. Betreft het een natte hooiweide, een vloeibeemd, een weide voor grazers of een combinatie hiervan? Het blijkt dat de beek dit gebied al eens overstroomt en in de winter het overvloedige water niet kan afvoeren. Gezien de opgedroogde koeienvlaaien hebben hier runderen gestaan. Malse grassen overheersen, enkele Paardenbloemen, vooral Pitrus in grote vlakken, in de verte

wat Pinksterbloemen en tegen de zoom van de bossen de zwaardvormige bladeren van Lisdodde of Gele lis op een rij. Op hoger gelegen delen van de natuurlijke dijk hebben mollen zich gehuisvest.

Wij volgen hen tot aan twee uitgeholde knotwilgen. Een koppel Canadese ganzen neemt waakzaam als zij zijn de biezen.

Wij vernemen dat wilgen gebruikt werden als omheining, geriefhout, vlechtwerk, stookhout, voor het maken van klompen.... Van 1850 tot 1950 werden er in deze streek massaal klompen vervaardigd. In 1900 waren er beroepshalve 9000 klompenmakers. Vandaag is dat folklore.

Onze volgende bestemming ligt aan de andere kant van de beek. Via een betonnen brug betreden wij een vroegere landweg die boeren gebruikten om naar hun land of weide te gaan. Een smal lint in dit landschap, van de omliggende weiden gescheiden door een gracht en een strook elzen met bijhorende ondergroei. We bereiken en betreden een knuppelpad dat aangelegd is in een verassend nieuw buitengewoon plekje natuur. Enkele aren groot, geflankeerd door een hoger gelegen gemengd bos. Een plas inktzwart water, met brede rabatten, beplant met eiken die alleen oppervlakkig kunnen wortelen, bij elkaar in de hoogte steun vinden en alle moeite hebben om te overleven.

Hun stammen en wortels zijn massaal met mossen begroeid. Deze Chinese inkt werkt als een perfecte spiegel. Blijkt men achteruit, tegen de zon in, dan lijkt het alsof er een flinterdunne kwiklaag op deze vloeistof drijft. De ganse omgeving weerspiegelt in zuiver zwart-wit. Niet te beschrijven en echt niet te geloven!!!!

Op weg naar de parking houden wij nog

even halt waar asfaltwegen zich kruisen en waar wij een prachtig zicht hebben op de verheven Sint –Martinus kerk. Als toemaat krijgen wij het verhaal van “De slag van Rijmenam” (1578) geleverd in 't Ven, Cassenbroek en Mispeldonk. De Staten-Generaal der Nederlanden verslaat er de Spaanse Gouverneur Generaal.

Niet alles is verteld of gerapporteerd over zoveel schoonheid, verscheidenheid, verwondering... Je wordt er stil van..... en.....dan.....genieten.....genieten..... nagenieten....

Hartelijk dank aan de initiatiefnemers en onze bewaarde gidsen om deze schat met ons te willen delen.

Uitstap naar de Dintelse Gorzen, Willemstad en nog meer

14/ 5/2015 – 24 dlnm

Gids: Walter Van Spaendonk & Frans Van Dijk

Verslag: Tuur Wuyts

Na een tip van Lucy had Walter de handschoen opgenomen en een gevarieerde dag geprogrammeerd bij onze noorderburen. De Dintelse Gorzen liggen in het westen van Noord Brabant en was vroeger een getijdengebied wat nog duidelijk te merken is aan restanten van krek en geulen in het landschap en ook vroegere vloedbossen.

Vanop de dijk kregen we reeds mooi een rondvliegende Sperwer in beeld.

In de voormalige vloedbossen hoorden we Tjiftjaf, Fitis, Tuinfluiter, Zanglijster en Boomkruiper. Aan de rand Graspieper en Boompieper. Een verrassing was het kenmerkende spinnende geluid van de Zomertortel, een steeds schaarser wordende zomergast.

Boven het open gedeelte was het een heen en weer vliegen van Boeren- en Huiszwaluwen evenals enkele Visdiefjes.

We genoten van het rustgevende landschap. Vanuit een kijkhut aan de rand van het Volkerak merkten we Krakeend, Grote mantelmeeuwen, Oeverloper, Brandgans, Knobbelswaan en talloze Aalscholvers. Dé aandachtstrekker was natuurlijk een mannetje Zomertaling.

Terug in de open vlakte waar hier en daar Vlier en Meidoorn groeiden vlogen Groenlingen en Kneuen en een koppeltje Roodborsttapuit liet zich goed bekijken op paaltjes of struiken. Maar dan, dé waarneming van de dag en wellicht van het jaar, een koppel Zeearenden die heel de groep minutenlang kon gadeslaan in hun spectaculaire baltsvlucht !! Deze beelden zullen bij alle deelnemers een onuitwisbare indruk hebben nalaten, zeker weten!

Dit was natuurbeleving van de bovenste plank !

Op plantengebied valt bloeiende Moerasandijvie met zijn gele bloemenhoofdjes te noteren evenals Melkkruid.

We verlieten dit natuurgebied en reden naar Willemstad aan het Hollands Diep.

Na onze picknick in het Restaurant Bellevue nam Frans Van Dijk de fakkel over voor het historisch gedeelte.

Willemstad is een oud gebastioneerd vestingstadje met een fraai Raadhuis en het mooi gelegen Mauritshuis uit 1623.

Imposant is ook de Oranjemolen uit 1734. Deze molen is bewoond en zijn brede wieken draaien lustig rond. De versterkte wallen rond het stadje zijn een uitgelezen groen wandelgebied. Walter toonde ons o.a. de Behaarde boterbloem.

Een attractie vormde de overvloedig bloeiende Vogelmelk, nooit zoveel exemplaren bijeen gezien! En dankzij Emmy vonden we één exemplaar van de Grote keverorchis !

De volgende korte halte was de Aalscholverkolonie aan de rand van het stadje.

Als laatste stop, het Hellegatsplein aan de splitsing van Hollands diep en Volkerak.

Aan kijkhut 'De Kluut' kregen we nog Wespandief, Zwartkopmeeuwen, Kluut, veel Bergeenden en enkele sierlijke Dwergsterntjes te zien.

Het was weer mooi geweest met natuurlijk als absoluut hoogtepunt het koppel baltzende Zeearenden !

Walter en Frans het was een dag om niet licht te vergeten ! Een dikke “merci” !

Bed & Breakfast Esenkasteelhoeve

hebt u een rechtstreekse toegang tot het kasteeldomein met zijn wandelpaden en waterpartij.

De tuin is ecologisch aangelegd vanuit de ideologie ‘een leven leiden dicht bij de natuur met respect voor mens, dier en planten’. Er zijn hoekjes waar u zich op elk moment ongestoord kunt terugtrekken om van de groene omgeving te genieten, om een boek te lezen, om tot rust te komen.

Leden van Natuurpunt krijgen 5% korting op vertoon van een geldige lidkaart.

Meer info: <http://www.esenkasteelhoeve.be/>

Esenkasteelhoeve is een groene oase achter het kasteel van Esen, dat gelegen is langs de weg van Diksmuide naar Woumen, op slechts een kwartiertje (1400 m) stappen van het station en van de Grote Markt van Diksmuide.

De hoeve - 3 ha groot - vormt samen met het kasteel en de conciërgewoning het parkgebied. Het is er groen, ruim en rustig. Vanop de hoeve

Foto's: p. 27 boven: Dagpauwoog - foto: Eddie Schild

p. 27 onder: sfeerbeeld dag van het park in hof ter Linden - foto: Kris Vos

p. 28 Kuifmees - © Rudy Vansevenant & Bruine korenbout - foto: GvB

Lidmaatschap Natuurpunt: 27 euro per jaar te storten op rekening van Natuurpunt vzw (BE17 2300 0442 3321 BIC:GEBABEBB) met vermelding: lidmaatschap, Afd. Zuidrand Antwerpen, naam en adres. Als lid van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen ontvangt u het algemeen verenigingsmagazine Natuurblad en ons afdelingstijdschrift rAntGroen.

Adreswijziging: elke adreswijziging moet rechtstreeks gemeld worden aan Natuurpunt vzw, Coxielaan 11 - 2800 Mechelen (e-mail: Vera.Baetens@natuurpunt.be) met de volgende gegevens: lidnummer, naam, oud en nieuw adres en lid “afdeling Zuidrand Antwerpen.”

Abonnement op rAntGroen: voor leden van andere afdelingen door storting van 8 euro op onze rekening met vermelding van uw naam en adres.

© Rudy Vanseverant

kalender * inschrijven noodzakelijk

5 juli: natuurgebieden Mortsel
 12 juli: Pinteling
 *18 juli: rondje pontje
 25-26 juli: geen activiteit
 1 augustus: nachtvinders
 9 augustus: steltloperstocht Zeeland
 15-16 augustus: geen activiteit
 22 augustus: ARDEA verrassingstocht
 23 augustus: zomerwandeling op Fort 7
 25/28/29 augustus: nacht van de vleermuis
 * 6 september: de Biesbosch
 *13 september: bustocht Hoge Venen
 20 september: Lier-Anderstad
 27 september: Doode Beemde-Neerijse
 3-4 oktober: geen activiteit
 11 oktober: Boshoeck per fiets & te voet
 18 oktober: arboretum Tervuren
 25 oktober: paddenstoelenwandeling - De Inslag

Teksten voor het volgend nummer van rAntGroen ontvangen we graag ten laatste op 15 augustus.